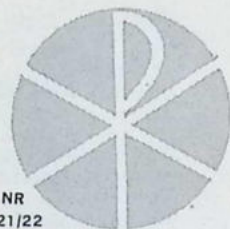

Militia Christi

ORGAAN VAN

KERK EN VREDE

NR
21/22

NEDERLANDSE AFDELING VAN DE „INTERNATIONAL FELLOWSHIP OF RECONCILIATION“

REDACTIE Prof. Dr. J. de Graaf, Dr. Kr. Strijd, H. H. van der Wusten,

J. J. Wentink, redactie-secretaris, Amsterdam-Z., Oud-Ehrenstein 18 - Telefoon 020-420597

ADMINISTRATIE Uitgeversmaatschappij De Tijdstroom, Lochem - Telefoon 05730-2140 - Postgiro 850785
Abonnementsgeld f 8,90 per jaar (Studenten f 4,50)

MEER DAN 40 JAAR KERK EN VREDE

Een betreurenswaardig feit

„Kerk en Vrede“ is in 1924 uit de nood geboren, omdat èn voor het grote merendeel der christenen èn voor de kerken het feit van de oorlog nog geen probleem was.

Vanuit de bijbelse boodschap moest getuigd worden dat Evangelie en oorlog onverzoenlijke tegenstellingen zijn. Dat was voor velen – gewend aan traditioneel denken – een revolutionair geluid. Onze beweging moest tegen de stroom oproeien; de pioniers hadden het moeilijk, vaak werden zij niet begrepen en gedrongen in een hoek waar zij niet hoorden.

Langzamerhand kwam een doorbraak; de vanzelfsprekendheid waarmee een christen de oorlog sanctioneert, begon te wankelen. Ook de aarzeling in de kerken werd groter, mede als gevolg van de zichtbare werkelijkheid, die in de tweede wereldoorlog haar vreselijke taal sprak. De romantiek van de oorlog verdween, de naakte werkelijkheid is door de moderne vernietigingswapenen aan steeds meerderen duidelijk geworden.

De vredestaak van de kerken wordt niet meer ontkend. Toch hinken nog velen op twee gedachten, ze zijn nog niet toe aan een keuze, waartoe het Evangelie van Jezus Christus oproept, gekomen.

Dat „Kerk en Vrede“ dit in meer dan veertig jaar niet heeft kunnen bereiken, is een betreurenswaardig feit.

De dienst is nog niet afgelopen

Het hoofdbestuur

Hoe ik tot Kerk en Vrede kwam

Pas in 1947 ontdekte ik Kerk en Vrede en in 1948 werd ik lid. Het was vooral de besliste, concrete, goed voorlichtende en duidelijk positiekiezende houding van Kerk en Vrede in het conflict met Indonesië en haar afwijzing en doorbreking van de beginnende koude-oorlogsmentaliteit tegen Rusland en het communisme, die mij aantrokken. De officiële stem van de kerken was in die dagen naar mijn smaak stichtelijk of dodelijk voorzichtig, al sprak men van „critisch begeleiden”. Het kerkvolk bleek over Rusland, Indonesië en het communisme onwetend en slikte de politieke acties, het Atlantisch pact en de inkrimping van de Europagedachte tot een klein West-Europa, alsof dit vanzelfsprekendheden waren.

Ik bleek het christen-pacifisme onderschat te hebben. Dit was geen abstracte anti-oorlogsbeweging, geen vlucht in het absolute maar een telkens weer trefzekere stellingname in de concrete politieke vragen op grond van een keuze, die ik niet langer ontwijken mocht, want zonder deze keuze verdwaalde men in het mist van een voorzichtig christendom, dat altijd achteraan komt. Bij herlezing van „de zondeval van het christendom” bleek dit boek veel actueler dan ik dacht. Gelukkig heeft prof. G. J. Heering er in 1954 nog een nieuwe bewerking van gegeven. Hiroshima had mij al min of meer tot atoompacifist gemaakt, maar gesprekken met professor Heering overtuigden mij, dat ik dieper moest graven.

Er waren er meer, die een min of meer gelijke weg aflegden als ik.

Gemiste kansen

Wanneer ik Militia Christi van het begin van mijn lidmaatschap tot nu herlees, dan is het moeilijk om niet verdrietig te worden. Dit blad van de zogenaamde „rechtlijnige, abstracte anti-oorlogschristenen” weerspiegelt immers de naoorlogse politieke tragedies. Telkens, als het nog tijd was voor een andere keuze dan de fatale, heeft Militia Christi alternatieven voorgesteld, voorlichting gegeven over die alternatieven, kerk en volksvertegenwoordiging benaderd, mensen

met een andere visie naar Nederland laten komen en laten spreken. Ik denk aan Heinemann, die als minister van de West-Duitse regering bedankte, toen aan dit volk tegen zijn wil de herbewapening werd opgedrongen, ik denk aan de Franse dominé Trocmé, die de waarheid over de koloniale oorlog in Algiers uit eigen ervaring kon vertellen in een tijd, toen onze kranten nog niet over de folteringen schreven. Ik denk aan de Japanner Nishiaki, die de eerste berichten bracht in 1954 van de gevolgen van de proefexplosies. Nog in juni van dat jaar schreef Kerk en Vrede een brief aan de kerken, of nu niet de grens van de „rechtvaardige” oorlog bereikt was, of men als kerk nog langer zwijgen mocht. Het antwoord van de synode kwam in 1962. De door Kerk en Vrede uitgegeven brochure van prof. Nishiaki, die zelf met zijn Geigerteller als eerste het door de proefexplosie getroffen Japanse schip had bezocht, verscheen nog wel een jaar voor de stemmen van Barth, Schweitzer, de Göttinger atoomgeleerden, Gollwitzer klonken. Het duurde nog weer een reeks van jaren voor de Nederlands Hervormde kerk deze stemmen hoorde.

In denk aan de Belg Jean van Lierde, die in het jaar vóór de uitroeping van de onafhankelijkheid van Kongo ons deskundig voorlichtte. De namen en gedachten, daden en plannen van mensen als Rapacki, Luther King, Stephen King Hall, men vindt ze in Militia Christi maanden, soms jaren voordat ze in de grote pers opduiken.

Van crisis tot crisis

Intussen ging de wereld na de gemiste kansen inzake Indonesië, Duitsland, ontwapening, van crisis tot crisis: Berlijn, Dien Bien Phoe, Suez, Hongarije, Cuba, Viet Nam. Ook Nederland kwam op de rand van een oorlog over Nieuw-Guinea. Vele politieke oplossingen, die reeds lang door enkelingen en van de Navo-ideologie vrije bewegingen waren voorgesteld, werden te laat of helemaal niet toegepast; sommige mogelijkheden zijn nu nog open. Het is bemoedigend om te zien, dat Kerk en Vrede in deze concrete vragen altijd de horizon heeft afgetast naar

wat de vrede dient. Ze zal dit ook in de toekomst blijven doen.

Verheugende verschijnselen

Onopgemerkt in de eerste jaren na de oorlog, eenzaam in de jaren van de gemiste kansen in de politiek, heeft Kerk en Vrede sinds ongeveer 1955 mogen constateren, dat zij niet meer alleen stond, dat de dingen, die zij voorstond, soms zelfs nog veel krachtiger en frisser en voor een groter gehoor werden gebracht door personen en groepen, die niet tot haar leden behoren. Dit heeft ons altijd diep en oprecht verheugd en we hebben er veel van in ons blad overgenomen; we willen ook van deze nieuwe stemmen leren. Dit heeft mede geleid tot de opstelling van de nieuwe beginselverklaring in 1959, tot het deelnemen aan andere, meer omvattende bewegingen als Praag, comité 1961 voor de vrede, of tot voorlichting over Pugwashbeweging, polemologisch Instituut

en andere initiatieven voor de vrede. In 1954 ging Hilbrandt Bosma, in 1955 professor Heering van ons heen. Nog steeds herinneren deze namen ons aan de blijvende opdracht om niet te rusten voordat de christelijke kerken zich geheel en onvoorwaardelijk in dienst van de vrede bevinden uit gehoorzaamheid aan de Vredevorst, Jezus Messias.

We deden maar enkele grepen uit het verleden. Zo spraken we niet over de met succes bekroonde actie van Kerk en Vrede tegen de eenzijdige militaire voorlichting op de scholen in 1953 in het kader van de altijd nog actuele strijd tegen de vermilitarisering, niet over de uitgave „nieuwe weerbaarheid” van 1952, waarop nu het vervolg is verschenen, niet over het werk voor de dienstweigeraars en de nieuwe wet voor de gewetensbezwaarden. Het zijn allemaal zaken, die bovendien actueel blijven en we moeten niet te lang bij de geschiedenis stil staan, maar naar de toekomst zien.

De beslissende keuze

*Ik neem heden
de hemel en de aarde
tegen u tot getuigen;
het leven en de dood
stel ik u voor,
de zegen en de vloek;
kies dan het leven,
opdat gij leeft,
gij en uw nageslacht,
door de Heer, uw God,
lief te hebben,
naar zijn stem
te luisteren*

(Deut. 30 : 19—20)

„Kerk en Vrede” heeft altijd op deze keuze aangedrongen, niet uit voorliefde voor een abstracte verwerping van de oorlog in het algemeen, zoals men ons voor en na verwijt, maar uit ervaring, dat in de concrete verleidingen van de propagandistisch bewerkte volkeren de oorlogspsychose in een ogenblik geboren is, ook de kerken meesleept, tenzij deze het kruis en het lam niet inruilen tegen het zwaard en de wolf. Niemand wil vandaag oorlog en in de gedeeltelijke ontspanning der laatste jaren lijkt het getuigenis van „Kerk en Vrede” misschien sommigen nauwelijks nodig. Maar waar blijft de vredeswil, als een crisis komt, weer een Hongarije of Berlijn of Cuba? Hoe zal de kerk in een crisissituatie ooit de vrede kunnen dienen, als zij niet onvoorwaardelijk weigert welke oorlog dan ook te rechtvaardigen? Alle voorwaardelijke herderlijke schrijvens verliezen in een crisis hun kracht en de ideologische propaganda zorgt dan wel voor de overtuiging, dat men net nu in dat ene uitzonderingsgeval verkeert. In nazi-Duitsland waren het alleen de pacifisten onder de christenen, die in 1939 en volgende jaren de militaire dienst weigerden. Hoe anders zou het geweest zijn, als hun getal met alle christenen had kunnen worden aangevuld? Maar de christenen waren opgevoed in de theologie van de christenplicht jegens het vaderland. Met bezwaard hart trokken ze de uniform aan, maar ze deden het. Ze kozen daarmee voor het oorlogsbedrijf.

Dr. C. P. van Andel:

Heeft mijn lidmaatschap van „Kerk en Vrede” nog zin nu de kerk, waartoe ik behoor, duidelijke taal heeft gesproken over het vraagstuk van de kernwapenen? Nu ook de Wereldraad van Kerken en Paus Joannes XXIII de moderne oorlogvoering hebben veroordeeld en de moderne bewapening in het juiste licht hebben gesteld? Wordt de rol van onze beweging niet langzamerhand door de kerken overgenomen?

Het komt mij voor dat bovengenoemde blijken van een nieuw vredesdenken allerminst de arbeid van „Kerk en Vrede” overbodig hebben gemaakt. Het grote schip der kerk zal de hulp van sterke, wendbare sleepboten niet kunnen missen.

Het bestaan en de krachtwerking van „Kerk en Vrede” hangt daarvan af, of onze beweging haar getuigenis niet beperkt tot een duidelijk „neen” ten opzichte van oorlog en bewapening, van kazernemoraal en psychologische oorlogsvoorbereiding.

Omdat „Kerk en Vrede” zulk een kracht- en inspiratiebron kan zijn en nog meer moet worden, is mijn plaats juist daar.

Het gaat vandaag ook om inzicht in de samenhang tussen sociale, economische en militaire politiek, om de vervlochtenheid van sociologie, economie en polemologie.

Wij zijn geen pacifisten om ons honend van deze feitelikheden te distancieren, maar om ook onze bijdrage te geven, opdat deze ontwikkeling niet aan haar eigen wetmatigheid worde overgelaten. Met „neen” zeggen alleen komen wij niet verder. We hebben een sterke deskundige werkgemeenschap nodig, die andere wegen wijst voor het hedendaagse economische en militaire beleid, opdat dit beleid omgeschapen wordt naar vrede en gerechtigheid.

Ds. J. van der Wiel:

Het christen-zijn is geen alledaagse zaak. Het wordt voor mij hoe langer hoe duidelijker dat ons aangepaste christendom zijn betekenis verloren heeft. Het lijkt mij een zaak van leven en dood, dat we de weg, die Messias Jezus wijst, in het vizier krijgen.

Daarom zoek ik iets te begrijpen van wat bedoeld is met „de wandel in het licht”, met „het wandelen in de waarheid”, met de boodschap dat „we in Christus een nieuwe schepping zijn”; en met de roep om „niet der wereld gelijkvormig te zijn”.

In mijn dagblad las ik van een der kerkelijke hoogleraren, dat hij zich geheel stelde achter de Westerse machtspolitiek. Ik weet niet of zijn standpunt juist werd weergegeven; maar hoe kon men die indruk krijgen? - Leek dit spreken zoveel op dat van de „wereld”? Onze wereld ziet voorlopig weinig kans anders te denken dan in de categorieën van macht en evenwicht, van geweld en afschrikking; en ik onderschat de problemen die hier liggen allerminst.

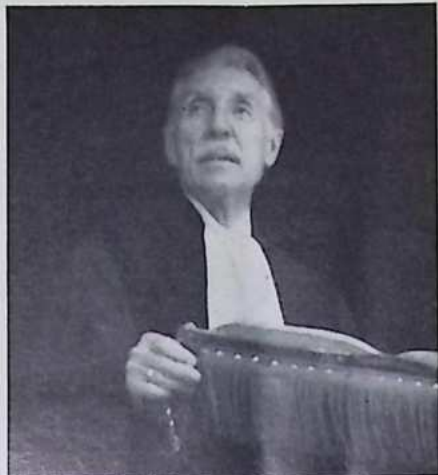
Ik ben ook dankbaar voor ieder symbool van verademing. Maar voor mij klemmt de vraag, waarvoor de christelijke gemeente dient, als zij zich in dit denkpatroon laat meenemen? Het niet-der-wereld-gelijkvormig-zijn betekent toch een andere „inbreng”? Het betekent toch de moed om andere wegen te zoeken, zolang we ze nog niet kunnen wijzen. De christelijke gemeente heeft geen program, ze moet het ook niet willen hebben. Maar ze déntk anders, ze leeft minder gebonden aan het verleden en aan het geworden, ze leeft vanuit de Toekomst.

Daarom ben ik bij Kerk en Vrede gekomen. Hier vind ik een poging om het geijkte schema, waaraan onze wereld kapot gaat (al redden we er een paar jaar mee) te doorbreken. Hier vind ik een besef, dat het hoog tijd is ons los te maken van onze „gesataniseerde traditie” (Mönnich).

Prof. dr. G. J. Heering

schreef in zijn bundel „Militia Christi”:

NIET VERGETEN!

De oorlog gaat verder in zijn onverbiddelijke climax, en hij zal geen halt houden, voor hij zijn laatste doel, beantwoordende aan zijn wezen, heeft bereikt. De Hel. Men kan een ander woord bedenken voor het hoogtepunt en de som van alle denkbare zieschikheid en eilende, maar het meest juiste is: de hel, de hel op aarde.

Aan alle volken, maar ook aan alle mensen, hoofd voor hoofd, en geweten voor geweten, is thans de vraag: wilt gij nog langer meegaan op die weg, die zonder mankeren u en uw kinderen naar dat einde voeren zal? Of wilt gij eindelijk „neen” zeggen en die weg voorgoed het afscheid geven?

Men kan ons alle redenen noemen, die ons zouden moeten bewegen de oorlogsweg „voorlopig” nog te houden. Wij kennen ze alle en hebben ze alle gewogen. Maar geen enkele en ook niet alle tezamen wegen ons zo zwaar als die éne tégenreden: Christus.

In die éne naam vinden wij terug al wat ons heilig is en door de oorlog wordt geschonden. In die éne door God gezegende naam leggen wij al ons onzag, al ons vertrouwen.

In Christus' naam tegen oorlog, tegen oorlogstoerusting. Tegen, met al wat in ons vóór Christus is.

In Zijn naam roepen wij elkander toe: niet vergeten!

NIET VERGETEN De hel, die achter ons ligt!

NIET VERGETEN De hel, die wordt voorbereid!

NIET VERGETEN De strijd, die ons geboden is!

Drie dodelijke bedreigingen

Dr. J. J. Buskes besloot zijn toespraak bij onze 40-jarige herdenking (geheel opgenomen in onze brochure „Kerk en Vrede in het tijdperk van de balans der verschrikking”) met:

Naar mijn overtuiging hebben wij, als het over de vrede tussen de volken gaat, te maken met drie grote en beslissende vraagstukken:

1. **Het vraagstuk van oorlog en oorlogstoerusting** met al wat er aan vastzit, de opdeling der wereld in elkaar vijandige blokken, de vervreemding van de volken van elkaar, de koude oorlog en zo maar voort.

2. **Het rassenvraagstuk.** Rassendiscriminatie is één van de meest gevaarlijke oorlogshaarden. Het rassenvraagstuk is van sociaal-economische, politieke, culturele en godsdienstige aard. Wij kunnen er ons dan ook alleen maar over verheugen, dat aan één van onze geestverwanten, één van de meest radicale bestrijders van de rassendiscriminatie, dr. Martin Luther King, één dezer dagen, de Nobelvredesprijs werd toegekend.

3. **Het vraagstuk van de wereldhonger en wereldarmoede.** Vijftien procent van de wereldbevolking beschikt over vijftientachtig procent van de rijkdommen der wereld, de resterende vijftientachtig procent beschikt slechts over vijftien procent van deze rijkdommen. Dit probleem is het sociale probleem van onze dagen. Voor hulp is het al reeds te laat geworden. De discussies in de Tweede Kamer waarin het - God betere het - ging om de vraag naar een maximum van één procent van ons nationale inkomen, waren een zielige vertoning. Het gaat er om, dat wij, bevoorrechte blanken, opgeroepen worden, onze economische en sociale privileges op te geven, zo vergaand, dat traditionele machtsverhoudingen, eigendomsverhoudingen en produktiesysteem worden doorbroken. Zonder een radicale omvorming van onze maatschappelijke structuren betekent hulp minder dan niets. De afstand wordt steeds groter. Onze hulp is naar het woord van van Randwijk een staaltje van hetzelfde rijkelui's geweten, dat

in onze literatuur over de negentiende eeuw zo vaak beschreven is: de gevoelige fabrikantsvrouw, die het pan-netje soep naar de teringlijdster brengt en de echtgenoot, die zijn economisch spel zo bedrijft, dat er steeds meer teringlijders bijkomen.

Onze generatie leeft met drie bedreigingen: de rassendiscriminatie, de atoom-bom en het onhoudbare verschil tussen rijk en arm.

Neen, wij kunnen „Kerk en Vrede” niet feliciteren met zijn veertigjarig bestaan. Heering heeft eens gezegd: zonder ons geloof in Christus was het soms om te vertwijfelen! En ik zeg u, dat wij ons christenanti-militairisme niet zonder veel aanvechting trouw zijn gebleven.

„Kerk en Vrede” is maar een verdwijnend klein groepje.

Wat een zwakheid.

Wij hebben echter in deze veertig jaar iets gezien en ervaren van de kracht van het geloof, neen, niet van ons geloof, maar van ons geloof in Christus en de komst van zijn Rijk. Daarom stel ik u voor op deze avond van gedenken samen te zingen het lied, dat prof. Heering ons zo vaak liet zingen - dan las hij het ons voor, soms met tranen in zijn stem - dat waren beslissende momenten in de geschiedenis van „Kerk en Vrede” het lied van ons geloof en onze verwachting:

*Amen, Jezus Christus, amen,
ja, Gij zult in 't groot heelal
't rijk der duisternis beschamen,
tot het niet meer wezen zal.
Woon, o Heiland, in ons midden
onder uwe heerschappij
zijn wij zalig, zijn wij vrij,
leer ons strijden, leer ons bidden!
Amen, heerlijkheid en macht
word' U eeuwig toegebracht!*

Dode

en

levende

vissen

80 % van de mensen waren en zijn politiek drijfshout; zij raken gemakkelijk in de zuigkracht van radicale stromingen. Dat was zo in 1933 en het is vandaag niet anders. Het is het gemakkelijkst hen voor „anti-complexen“ te winnen. Omdat zij zelf geestelijk te lui zijn om zich een oordeel te vormen, namen zij vóóroordelen van anderen over. Alle globale oordelen, alle generaliseringsen zijn leugen en vóór alles: zonde, wanneer, zoals eerst bij de nazi's en ook thans, de tegenstanders met hun slechste vertegenwoordigers vereenzelvigd worden en de eigen groep met de beste representanten daarvan.

Toen mij in de nazitijd gezegd werd, dat men niet tegen de stroom op kan zwemmen, heb ik geantwoord: Dode vissen drijven met de stroom mee; levende vissen kunnen tegen de stroom in zwemmen - en de beste vissen, zoals zalm en forellen, kunnen zelfs over een dam heen springen

Fische

1933: Die Menschen waren und sind politisches Treibholz, sie fallen leicht in den Sog der wirbelnden radikalen Strömungen. Das war 1933 so u. ist heute nicht anders. Es ist das leichteste ihnen vor „anti-complexen“ zu gewinnen. Da sie selbst geistlich zu laui sind um sich ein Urteil zu bilden, nahmen sie voreurteile von anderen über. Alle globalen Urteile, alle Verallgemeinerungen sind Lüge und vor allem: Sünde, wenn, wie zuerst bei den Nazis und auch heute, die Gegner mit ihren schlechtesten Vertretern gleichgesetzt werden und die eigene Gruppe mit den besten Vertretern

Als man in der Nazizeit

gefragt wurde, daß man nicht gegen die Strom schwimmen kann, habe ich geantwortet: Tote Fische werden mit dem Strom hinunter geschwemmt, lebende Fische können gegen den Strom schwimmen - und die besten Fische, wie Lachs und Forellen, können sogar über einen Damm hinwegspringen.

H. Grüber

Karikaturen van het **pacifisme**

Het is duidelijk dat het woord pacifisme bij velen bepaalde beelden oproept die niet bepaald gunstig zijn. Men denkt dan aan recalcitrante jongelui die het verkeer ophouden, aan spandoeken en gebroken geweertjes, fanatiekelingen die met allerlei obscure blaadjes colporteren. Of men denkt aan goedwillende, maar in de grond van de zaak toch wel wat dwaze en wereldvreemde idealisten. En zeker, deze beelden zijn niet helemaal uit de lucht gegrepen, maar ze vertekenen het pacifisme toch wel en vormen niet veel meer dan een karikatuur.

Wat houdt het pacifisme in onze tijd dan in?

- Een doorbreken van het gangbare zwart-wit denken in de politiek. Een pogen om op nuchtere en wetenschappelijk verantwoorde manier bepaalde politieke stelsels op hun waarde te onderzoeken, zonder daarbij in slogans en simplificaties te vervallen.
- Een proberen groepen mensen bij elkaar te brengen die elkaar als vijanden beschouwen, om op deze manier te trachten kloven te overbruggen die aanvankelijk onoverbrugbaar leken.
- Door middel van diepgaande studie

de diepere oorzaken opsporen die tot tweedracht, angst en haat tussen de volkeren leiden.

- Een streven naar de Sjaloom, die dan zal bestaan, wanneer alle onrecht opgeheven is.
- Een pogen deze Sjaloom te verwezenlijken zonder daarbij gebruik te maken van geweld. Er zijn andere manieren waarop men strijden kan en die manieren moeten onderzocht en uitgesproken worden.

Pacifisme betekent dus niet: alle mensen oproepen om massaal dienst te weigeren en alle volken aansporen hun wapenen in zee te gooien. Zo eenvoudig is het niet. Bovendien is de bewapening symptoom van oorzaken die dieper liggen; om die diepere oorzaken gaat het vooral.

Tenslotte: pacifisten zijn niet de mensen die met het oorlogsvraagstuk klaar zijn, die „het weten”. Integendeel, het zijn juist de mensen die met het vraagstuk van de oorlog niet klaar zijn. Ze gaan niet uit van een onwrikbaar principe (het pacifisme), maar proberen de wereldproblemen op een andere, nieuwe manier te benaderen. Pacifisme is niet een bepaald principe, maar een bepaalde wijze van denken, een bepaalde mentaliteit.

W. A. DE PREE

Wat is pacifisme?

Pacifisme betekent – de term is afgeleid van de bekende zaligspreking: „beati sunt pacifici”, zalig zijn de vredestichters – niet alleen de verplichting tot bestrijding van alle bewapeningstheologie, het betekent ook de verplichting tot dienst aan het behoud en de vestiging van de vrede in een wereld vol conflicten. Ook hier is de eerste taak van „Kerk en Vrede” om mee te werken aan mentaliteitsverandering, zonder welke geen duurzame vrede mogelijk is.

MACHTEN

Wij zijn verslaafd aan het geweld. De titel van het onlangs verschenen VIRO-rapport lijkt op de titel van een „Kerken-Vrede“-brochure: „Slaaf of meester“ - ondertitel: „Over de mensheid en haar bewapening.“ In de inleiding wordt de vraag gesteld: „Kan de mens nog meester blijven over het atomaire wapen of zal het monsterwapen hem overmeesteren, hem tot slaaf maken en tenslotte vernietigen?“ Het wapen heeft demonische gestalte aangenomen: het is geen zaak meer, het is een macht geworden. Daarom moeten wij ons met de realiteit van wapensituatie, bewapening, ontwapening, bezig houden. Juist ook als „Kerken-Vrede“. Het christelijk belijden stelt immers de vrijheid, juist de vrijheid ten opzichte van de machten, centraal. Het is geen gelegenheid, die we „ook nog wel“ kunnen „behandelen“ - het is een vanzelfsprekende opdracht, dat wij ons met deze zaken intens bemoeien. De machten, de demonische krachten, zijn een levende realiteit geworden. Zij hebben een eigenwettig bestaan en banen ganse massa's binnen de cirkel van hun verslavende magische vermogen. Maar wij denken dat wij vrij zijn, dat wij deze „koningin des hemels“ (Jer. 44) in vrije bewustheid dienen. Tegen deze angstwekkende en deerniswekkende achtergrond worden uitspraken in het Nieuwe Testament over de machten op een nieuwe wijze actueel. Maar laten wij deze woorden vooral niet als een „ons wel bekende“ zaak accepteren! Het zijn, integendeel, woorden van een gewicht, dat wij niet aankunnen. Ik noem hier Paulus' woord over de overwinning van Christus (Kolossenzen 2:15):

„Hij heeft de Heerschappijen en de Machten ontwapend en openlijk aan de kaak gesteld. Hij heeft over hen getriomfeerd door het kruis“.

Wat betekent dit belijden nú met betrekking tot de huidige wapensituatie? Daar gaat het om. De kerk is niet een

in vrome troost weggevluchte groep mensen - de kerk is een gemeenschap van mensen, die zich in deze wereld aan dit de wereld bedreigende probleem waagt. Kerk is, zei Bonhoeffer, „Christus in der Gemeinde existierend“. In de „kerk“ moet Christus te herkennen zijn. Want de kerk is de gemeenschap van allen, die betrokken zijn in de Macht van deze de machten overwonnen hebbende Christus. Daar zijn wij vaak ver van af. Dat pleit niet voor ons. Maar het is toch wel weer te begrijpen. Martin Luther King is iemand, die ons op dit punt helpen kan. Hij is geen „held“. Hij is wel iemand die, met vallen en opstaan, gelóóft. En geloven betekent: handelen, risico nemen, kleur bekennen, het wagen in de praktijk van het leven met Kolossenzen 2:15. In zijn verzet tegen het kwade wordt met de „oude stijl“ afgerekend. Of beter: er is hier een verzet tegen het kwade in „nieuwe stijl“ te zien.

KR. STRIJD

UIT ALLER NAAM

*Ik ben drieëntwintig jaar.
In Gods en ons aller naam
aan de start houd ik mij klaar.
Nog een kwartier en ik zal vertrekken
naar de honderdduizend waar
over drie uur zich gaat voltrekken
wat in naam van u en van God
uit mijn hand gaat worden tot
hun nu al bezegeld lot.
Want ik ben een gehoorzaam zoon
van mijn moeder, van God de Vader,
en ik ga uit aller naam
de bom die mij door u allen
tezaam in de hand is gedrukt
over drie uren laten vallen
op de slapende stad die wacht
in het uur na middernacht
dat de honderdduizendtallen
door de bom in mijn hand gedrukt
in ons aller en in Gods naam
over drie uren allen tezaam
uit elkander worden gerukt.*

Antonie Donker

(Uit: De Goudvink)

Dr. Martin Niemöller

In de politiek

„Ik ben in de politiek - in het licht van de politieke schijnwerpers gekomen - omdat ik mij geweldig heb verzet tegen de Duitse herbewapening. Ik heb getracht het te verhinderen, niet uit nationalistische overwegingen, maar omdat ik zo graag de Duitse hereniging wilde. Deze hereniging heb ik gewild omdat ik christen ben en omdat wij hier in West-Duitsland ons niet mogen laten vermisten zonder dat wij ons bekommeren om de 17 miljoen mensen in Oost-Duitsland die niet schuldiger zijn.”

De pacifist

De pacifist en grote tegenstander van de atoombewapening Niemöller spreekt nu luider. Vijf jaar heeft hij door zijn provocerende aanvallen de regering in Bonn en vele kerkelijke leiders op de synoden van de Evangelische Kirche tot het uiterste geprikkeld. Hij vat in een zinnetje samen waarom. „Ik kan nergens aan meedoen, als ik mij niet kan voorstellen dat Jezus Christus met mij mee zou doen.”

„U kunt zich dat wel voorstellen bij de anti-atoombomtochten.”

„Ja, ik ben er van overtuigd dat hij zou zeggen: Ga daar gerust maar naar toe.”

„En bij het West-Duitse leger?”

„Bij iets dat de mensen erop voorbereidt tegen andere mensen geweld te gebruiken zou ik zeggen: Ik kan mij Jezus Christus niet voorstellen met een bajonet op zij en een geweer op de schouder. Ik heb daar vroeger anders over gedacht. Het heeft heel lang geduurd voor ik tot de overtuiging kwam dat

dit vanuit mijn geloof niet meer mogelijk is. Ik neem het echter geen mens kwalijk die dit nog niet ontdekt heeft.”

„Geloof u dat u nog eens van mening zult veranderen?”

„Niemöllers antwoord komt bliksemsnel en consequent: „Nee, dat acht ik niet mogelijk. Ik heb een dieper inzicht gekregen in wat de boodschap van het Kruis eigenlijk betekent, de boodschap van de liefde die overwint door te lijden en zich op te offeren.”

„Maar bestaat hier dan geen nader onderscheid in? Zo van: Wanneer ik persoonlijk wordt aangevallen dan accepteer ik dat, maar wanneer ik leed van de naaste kan afwenden, dan ben ik daartoe toch ook verplicht”.

Haast een beetje geamuseerd glimlachend antwoordt Niemöller: „Het enige voorbeeld wat wij hiervoor hebben is uitgerekend dat van Petrus, die van de Heer te horen krijgt: „Steek het zwaard weer in de schede.”

„Zou Christus dat ook gezegd hebben wanneer een moordenaar een kind bedreigt?”

Ook nu aarzelt Niemöller niet met het antwoord. „Christus zou zeker gezegd hebben: Niet dan over mijn lijk. En dat is christelijk.”

„Hij zou voor het kind zijn gaan staan, maar dat is toch ook een soort afweer?”

„Ja, maar afweer is ook niet verboden. Het diepe en fundamentele onderscheid ligt hierin: Menselijk zijn betekent volgens de Bijbel God en de naaste lief te hebben. Doe dat en ge zult leven. Onmenselijk wordt men op het moment waarop men het nodig gaat vinden alleen van zichzelf te houden.”

SI VIS PACEM, PARA BELLUM

Als gij de vrede wilt, bereidt u dan ten oorlog.

Dit zeiden de heidense Romeinen reeds.

Wij heidense christenen van het moderne westen zeggen het nog steeds na.

Kerk en militaire dienstplicht

Voor de kerk en de wereld kan een dienstweigeraar een teken zijn, dat de gewetens van overheid en onderdanen scherpt. Dan herinnert zijn weigering ons er aan, dat er een christelijke weerbaarheid is zonder wapenen, tot welke allen opgeroepen zijn door het Woord van Christus.

(Herderlijk schrijven Hervormde Synode 1952)

Uit een brief van Kerk en Vrede op 7 april 1964 gezonden aan de Generale Synode van de Nederlands Hervormde Kerk.

.....
Wij vragen ons af of hieruit niet zou moeten voortvloeien, dat nu het ogenblik gekomen is dat de kerk voor de afschaffing van de militaire dienstplicht zal moeten ijveren, omdat het onmogelijk is zich als christen in het systeem van mechanisch en massaal verdeeld praktisch - men denke aan de oefeningen - en ideologisch - men denke aan de geestelijk-politieke indoctrinatie binnen een eigen-wettelijk militair bedrijf - te laten invoegen.

Zolang de militaire dienstplicht echter nog bestaat zal de kerk openlijk het onchristelijke karakter daarvan (vrucht van de franse revolutie) moeten aanwijzen. Zij kan dan niet anders dan het advies geven, in prediking, catechese, pastoraat en kerkelijke publikaties, dat dienstplichtigen zich zullen hebben te beroepen op de „Wet gewetensbezwaren tegen militaire dienst“. Wij begrijpen dat zulk een advies een grondige verandering in de gezindheid der kerk zou teweegbrengen. Veel duidelijker dan door het genoemde herderlijk schrijven is geschied, zou dan echter een woord gesproken zijn, dat regelrecht op de mensen en de gezinnen betrokken is. Niet meer zou dan regel zijn dat de christen de militaire dienst aanvaardt, maar dat de christen de militaire dienst afwijst en zich op een andere, positieve wijze voor de volks- en volkengemeenschap beschikbaar stelt.

Voor de eventuele uitzonderingsgevallen, die er zeker zullen zijn - men is immers opgevoed in een traditie, waarin de militaire dienst als een vanzelfsprekendheid werd aanvaard - zal de kerk op een bepaalde wijze een mogelijkheid van geestelijke zorg moeten realiseren.

Met vreugde namen wij kennis van het voor-nemen uwer synode het instituut van legerpredikanten dusdanig te herzien, dat de geestelijke verzorging van militairen alleen in opdracht van de kerk geschiedt en elke invloed van de militaire overheid daarbij uitgesloten wordt. In deze zorg zal dan, geloven wij, de nieuwe regel der kerk - nl. dat het normaal geacht wordt andere, niet-militaire diensten te willen ver-richten - niet mogen worden verheimelijkt.

In verband met het bovenstaande willen wij u nog gaarne wijzen op een verklaring van de „Leit-terkonferenz der kirchlichen Bruderschaften“ van 4 januari 1963 - vgl. „Junge Kirche“ 1963/1 10 januari 1963, waarvan wij een ver-korte vertaling opnamen in „Militia Christi“ van 11-4-1964. De volledige duitse tekst voegen wij hierbij.

Wij zijn overtuigd dat het juist is in deze kritische situatie een radicale beslissing te nemen dan naar een compromis te zoeken dat naar onze mening het Evangelie zou verduisteren, de mens schaden en de overheid niet zou helpen bij het volvoeren van de haar opgedragen taak. In het vertrouwen dat u het bovenstaande in ernstige overweging zult willen nemen, verblijven wij

Hoofdbestuur van Kerk en Vrede

De verkorte vertaling van de verklaring van de „Kirchliche Bruderschaften“, waarnaar in de brief aan de synode wordt verwezen, luidt:

Ondergetekenden, leden en predikanten van de Evangelische kerk, zijn door de atomaire bewapening tot de vaste overtuiging gekomen, dat het met onze be-lijdenis van Jezus Christus als Koning des Vredes, niet in overeenstemming is soldaat te worden.

• De opdracht van de kerk om aan de wereld de vredesboodschap van Christus te verkondigen, wordt verduisterd als de kerk stilzwijgend toeziet hoe legerpredikanten in verzoeking worden gebracht om in het raam van de militaire ziels-zorg, mee te werken aan de psycholo-gische bewapening.

• Het geweten van de dienstplichtige christen wordt in verwarring gebracht als ook de kerk zich aansluit bij de openbare mening dat vrijstelling van dienstplicht slechts een uitzondering be-hoort te zijn voor het verontruste ge-weten - zij moet integendeel duidelijk tot uitdrukking brengen dat de weigering van militaire dienst voor een ieder die Jezus Christus gehoorzaam wil volgen, thans geboden is.

• Wij vragen daarom dringend de Synode en de Raad van de EKD, alsook de synodes en leiding der kerken in de Bondsrepubliek ervoor te zorgen dat aan de soldaten in het Bondsleger de vrije en onverkorte boodschap van het Evangelie, die ook het neen-zeggen-tegen-het-soldaat-zijn thans in zich sluit, in ieder geval onder de aandacht gebracht wordt.

Wij verklaren bovendien dat wij onzerzijds alles zullen doen om onze mede-

christenen op te wekken tot een rechte en volle gehoorzaamheid aan het Evangelie. Wij zullen nog nadrukkelijker als tot nu toe in persoonlijke gesprekken en - als predikers - op de kansel er op wijzen dat het ernst maken met de geloofsgheoorzaamheid vandaag betekent de militaire dienst te weigeren. We zullen waarschuwen voor een prediking die dit verzwijgt of die er op gericht is de soldatendienst met een goed geweten te doen aanvaarden.

*Niet geboren om gedood te worden
of om te doden*

Het hiernaast afgedrukte gedicht is van Antho-
nie Donker (Prof. Dr. N. A. Donkersloot).

HET IS NIET VERBODEN

Mijn zoon is nu soldaat.

*Voor kort was hij een kind.
Nog minderjarig maakt een wet
hem wapendrager.
Het leven riep hem reeds,
tot alle goeds gezind.
Nu stelt een dienstplicht
- dienst? - het doelwit lager.
Hij moet zich nu bekwamen in
granaten werpen.
Zo lang tot hij een anders zoon
uiteen kan rijten
Op dood'lijk treffen leert hij wil
en denken scherpen
En als hij treft, en treft,
hem treffen geen verwijten.
Laat rijkelijk het bloed
uitvloeien over de aarde,
het zal ons beter gaan als hij
maar goed kan doden.
Begrijp, als hij veel doodt,
dat hij meer levens spaarde.
O, doodt dan, doodt, vergeet
waarvoor ooit moeders baarden.
Doodt goed voor een goed doel,
want het is niet verboden.*

Militaire dienstplicht is

een moderne vorm van slavernij

Wet gewetensbezwaren militaire dienst

De nieuwe wet, in werking getreden 1 december 1964, zegt in art. 2:

Ernstige gewetensbezwaren in de zin van deze wet zijn de onoverkomelijke gewetensbezwaren tegen de vervulling van militaire dienst van hem, wiens godsdienstige of zedelijke overtuiging hem deelneming aan elk oorlogsgeweld verbiedt.

Velen weten van het bestaan van deze wet niets af. Helpt mee aan de bekendmaking vooral onder de jongeren.

Boekjes, met volledige tekst met toelichting verkrijgbaar à 25 ct. Bestelt er een aantal bij

Kerk en Vrede Amsterdam, giro 435382

C. Inja, Nic. Beetslaan 10, Baarn, giro 238281

De plichten en rechten van hen, die op grond van deze wet van militaire dienst zijn vrijgesteld, zijn vermeld; enkele toelichtingen worden gegeven en tenslotte wordt de weg gewezen die gevolgd moet worden als men van de mogelijkheid, die de wet biedt, gebruik wil maken. Een voorbeeld van een aan de minister te zenden rekest is toegevoegd.

Twée getuigenissen uit het oudste christendom

Maximilianus

in gesprek met de landvoogd Dio:

Max.: Ik mag niet dienen, daar ik een christen ben.

Dio: Ga in dienst, anders kost het je leven.

Max.: Ik doe geen krijgsdienst voor deze eeuw (d.w.z. voor „de wereld”) maar krijgsdienst voor God.

Dio: (tot de ambtenaar) Geef hem het teken (het medaillon met het merk des keizers) aan de hals te dragen.

Max.: Ik neem het teken dezer eeuw niet aan. Ik ben een christen, ik mag geen lood aan mijn hals dragen, nu ik reeds het heilbrengende teken draag van mijn Heer Jezus Christus, de Zoon des levenden Gods.

Dio: In de lijfgarde van onze heersers zijn christelijke soldaten en dienen.

Max.: Zij weten zelf wat voor hen dienstig is, maar ik ben christen en kan geen kwaad doen.

Dio: Zij, die dienen, wat doen zij voor kwaad?

Max.: U weet heel goed, wat zij doen.

Dio: Dien, anders als je de dienst blijft weigeren, zou je slecht aan je einde komen.

Max.: Ik kom niet om, en als ik deze wereld zal hebben verlaten, leeft mijn ziel met Christus mijn Heer.

(Maximilianus werd ter dood gebracht,

21 jaar oud. Zijn vader „is naar huis teruggekeerd, dank betuigende aan God, dat hij zulke een geschenk aan de Heer gebracht had, terwijl hij zelf later zou volgen, Gode zij dank! Amen.” Maximilianus werd door de Kerk als heilige vereerd.)

Tertullianus:

Het heeft geen zin om te redeneren over de vraag, hoe een soldaat zich moet gedragen, wat hij doen mag en wat niet. Voor alles moet men onderzoeken of christenen wel soldaat mogen worden, want welke waarde heeft het over bijzaken te spreken, wanneer het onrecht reeds ligt in de vooronderstelling. Houden wij het voor geoorloofd een eed aan het menselijk vaandel af te leggen, nadat wij de eed aan God hebben afgelegd en ons na Christus nog aan een andere heer verbinden? Is het geoorloofd met het zwaard om te gaan, terwijl toch de Heer verklaard heeft, dat door het zwaard zal omkomen wie het zwaard grijpt? Zal de zoon des vredes oorlog mogen voeren, terwijl hem zelfs het procederen verboden is? Zal hij mogen binden, kerkeren, folteren en executeren, terwijl hij niet eens geleden onrecht mag vergelden? Een soldaat die christen wordt, behoort uit het leger te treden.

Vrede vraagt orde

We zijn tegen oorlog, omdat we voor vrede zijn. Het mensenhart is niet gemaakt voor twist, maar voor eensgezindheid. Het Evangelie is een blijde boodschap van verlossing van alle kwaad. God is Vrede. Het is m.a.w. vanzelfsprekend, dat we voor vrede zijn. Minder vanzelfsprekend schijnt het, dat we ook alles doen wat nodig is om de vrede te verzekeren of te bevorderen: alles, dus niet „een beetje” of „af en toe eens wat”, maar alwat omwille van de vrede nodig is.

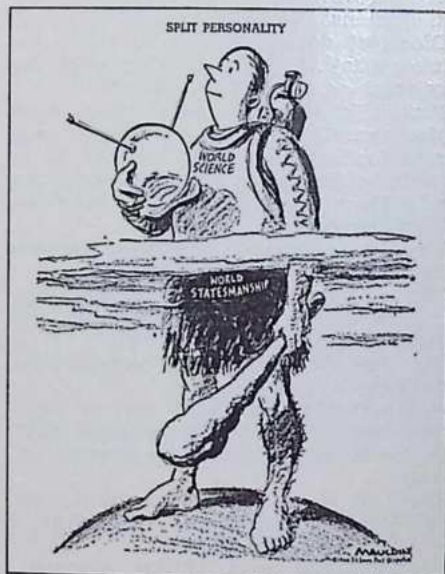
Wie het doen wil, moet ook de tot het doel noodzakelijke middelen willen, vooropgesteld dat deze middelen in zichzelf niet slecht en verwerpelijk zijn.

Protesteren tegen oorlog, oorlogsoplichting en oorlogsvoorbereiding is in dit verband een goed ding. Men kan niet duidelijk en openlijk genoeg getuigen van de onmenselijke, onzedelijke en onchristelijke kwaadaardigheid van bewuste massaslachtingen, die uiteraard niet ineens goed worden, als of omdat anderen het ook doen; het eventuele wan gedrag van de ene partij verleent geen zedelijke vrijbrief aan de andere, zelfs niet als die andere partij slachtoffer dreigt te worden van eigen geweten tegenover de gewetenloosheid der geweldenaars.

Maar protesteren is niet genoeg. Zelfs wanneer het protest een demonstratief karakter krijgt — hetgeen ter beïnvloeding van de openbare mening zeker nuttig kan zijn —, is de vrede nog onvoldoende gediend. Veronderstel dat, in het gunstigste geval, het protest zou leiden tot het afschaffen van de ABC-bewapening, ja zelfs tot algehele alzijdige ontwapening. Dan is er veel bereikt en de vrede in de wereld is dan ongetwijfeld bevorderd en gediend. Maar het is de grote vraag, hoe die ontwapende wereld eruit zal zien, en hoe mensen, groepen en volken in die ontwapende wereld zullen samenleven. Wapens kunnen worden afgeschafte en vernietigd. Maar wat te doen tegen de gevaarlijke mogelijk-

heid en macht om alle afspraken te vergeten en nieuwe wapens te fabriceren? Wat te doen tegen de kiemen en bronnen van verraad, onderdrukking, overheersing, uitbuiting, slavernij, rechteloosheid, armoede, ruzie, broedertwist, kortom onvrede?

Omwille van de vrede is het nodig, dat er in onze wereld gebouwd wordt aan orde en recht. De chaos der onrechtvaardige tegenstellingen moet meer dan incidenteel worden overwonnen. Dat is geen arbeid naast het werk voor de vrede. Het is rechtstreekse vredesinspanning. Bij het nalaten van deze inspanning dient men de vrede slechts ten dele, oppervlakkig, niet in de laag van oorzaak en wortel. De wereldsamenleving — wil zij voortbestaan volgens reëel-menselijke en goddelijke wetten — moet opnieuw, radikaal en degelijk worden georganiseerd. Rechtszekerheid voor iedereen, voor alle groepen, volken en rassen, is géén luxe, géén bijzaak. Een wereldrechtsorde, waarbinnen nieuwe rechtvaardige, economische, sociale en juridische verhoudingen, vastliggen, is wat wij met hart en ziel, met verstand en verbeeldingskracht hebben na te streven, voor te bereiden en te bewerken. „Vrede is het werk der gerechtigheid.” In geen geen enkel woordelijk of daadwerkelijk pleidooi voor de vrede mag dit worden vergeten. S. JELSMAN M.S.C.

Het gaat om het leven

De fysici, als de in deze zaak betrouwbare vakmensen - als laatsten de achttien vooraanstaande Duitse vertegenwoordigers van deze wetenschap - hebben ons de waarheid, zoals zij die op grond van hun wetenschappelijke kennis zien, gezegd.

Ik vat samen:

1. Wat men tegenwoordig kleine of tactische atoombomben noemt, zijn wapens, wier uitwerking die van de in 1945 op Hiroshima afgeworpen atoombomben gelijk komt.

2. Er zijn geen technische mogelijkheden, grote bevolkingsgroepen tegen grote waterstofbomben en evenmin tegen die van de andere kleine wapens afdoende te beschermen.

3. Bij het voortgaan van de zogenaamde atoomproeven zal in afzienbare tijd de radioactieve besmetting van de aarde zo ver zijn voortgeschreden, dat overal gevaar voor het leven bestaat.

De publikatie van deze waarheid is door de hoge politieke autoriteiten en de grote politieke pers gekwalificeerd en behandeld als onbevoegde inmenging op een gebied, waarop zij zich als de uitsluitend bevoegden beschouwen. Men troost ons ermee, dat de pogingen tot een gecontroleerde ontwapening op het gebied van de atoomwapens zullen worden voortgezet. Men laat er echter geen twijfel over bestaan, dat de voorbereidingen tot een atoomoorlog met insluiting van praktische atoomproeven intussen voortgang zullen hebben.

Wij kunnen ons nu nog alleen van hen, die de publieke macht en het publieke woord hebben, op de mensen beroepen: Zij moeten zich deze afwijzing en deze

troost niet laten welgevalen.

Zij moeten de zaak in eigen handen nemen.

Zij moeten hun regering en hun pers met alle middelen te verstaan geven, dat zij niet willen verdelgen en niet willen verdelgd worden: ook niet ter verdediging van de vrije wereld, ook niet ter verdediging van het socialisme!

Zij moeten degenen, die in het westen en in het oosten de verantwoordelijkheid dragen, een halt toeroepen, zodat hun de oren tuiten.

Het moet uit zijn met de voorbereiding van een oorlog met wapens, die hem voor allen die er bij betrokken zijn a priori zinloos maken.

Het moet uit zijn met de wederzijdse bedreiging, van zulke wapens gebruik te zullen maken.

Het moet dadelijk uit zijn met de klaarblijkelijk reeds in vredetijd voor ons allen levensgevaarlijke experimenten!

De mensen in het westen en in het oosten moeten in opstand komen tegen deze waanzin, die in deze zaak aan de gang is. Zij moeten daarmee een politieke daad van de eerste rang bedrijven, waarmee ook de regeringen en de pers rekening zullen moeten houden.

Het gaat niet om principes, ideologieën en systemen.

Het gaat niet om machtsvragen.

Het gaat om het leven.

Het gaat om de mensen.

Zij moeten de zaak van het meest primitieve gezonde verstand tot haar recht laten komen.

Dat is het, wat ik met het oog op de door de verklaring der atoomfysici in het leven geroepen situatie te zeggen heb.

GEWELDLOZE WEERBAARHEID

MET EEN VOORWOORD VAN PROF. DR. J. DE GRAAF

H. Bremer
E. M. Buter Sr.
J. J. Franck
A. H. Heering
C. Hoek
P. Hoekstra
E. A. Hulsman
Kr. Srijd
J. M. M. de Valk
J. J. Wensink

Carillon-reeks nr. 39

W. ten Have N.V. Amsterdam

Prijs f 1,95. In de boekhandel verkrijgbaar.

UIT HET VOORWOORD:

Dit onderwerp heeft aan actualiteit gewonnen. Sinds 1952 immers trok in Engeland Sir Stephen King-Hall de aandacht met een reeks geschriften, waarin deze oud-militair afscheid neemt van de oude militaire denkwijze, zijns inziens in het nucleaire tijdperk volledig verouderd.

Voorts heeft de geweldloze weerbaarheid-in-de-praktijk, toegepast door de neger, in de Verenigde Staten onder leiding van dr. Martin Luther King, tot de

verbeelding van miljoenen gesproken. Tenslotte wordt het met de dag duidelijker, dat de mens van vandaag twee dingen beslist niet mag willen: oorlog en berusting in onrecht. De enig logische en menselijke conclusie hieruit is, dat hij onrecht en onmenselijkheid moet bestrijden met middelen, die niet gewelddadig zijn. Zo komt hij met gedachte en daad in de buurt van hen, die in navolging van Christus menen op de weg des vredes te moeten blijven en even beslist de zijde menen te moeten kiezen van de verdrukten.

Hoe logisch, menselijk en christelijk de gedachte van de geweldloze weerbaarheid ook moge zijn, in de praktijk vraagt haar doorvoering telkens opnieuw een concrete zedelijke beslissing, opdat de strijd voor gerechtigheid de wereld niet aan de rand van een oorlog zal brengen en het bewaren van de vrede niet zal neerkomen op het laten voortbestaan van onmenselijkheid. Maar er is, met name in het nucleaire tijdperk, geen andere weg. Het volstrekt misplaatste vertrouwen in bewapening staat echter nog steeds de bezinning, die nodig is om uit de impasse te komen, in de weg.

De studie-commissie, ingesteld door Kerk en Vrede, heeft haar rapport onderverdeeld in de volgende hoofdstukken:

Deel A.

Object, grondslagen en methoden der geweldloze weerbaarheid.

- Waartegen moeten we ons verdedigen?
- Grondslagen
- Geweldloze methoden om een vreemde overheersing te voorkomen
- Geweldloze actie onder vreemde overheersing

Deel B.

Historische voorbeelden van geweldloze weerbaarheid

- De Duitse bezettingstijd van 1940 - 1945
- Enkele recente ervaringen in landen met een totalitair bewind
- Enkele recente ervaringen in democratische landen

Deel C.

Voorbereiding en uitzicht

- Training in geweldloze weerbaarheid
- Effect en risico van geweldloze weerbaarheid
- Literatuurlijst

Slechts de geweldloze weerbaarheid brengt een synthese tot stand tussen de verwerping van de oorlogswapenen en de aanvaarding van de zedelijke plicht om het politieke kwaad te weerstaan.

Een **NEEN** zonder een **JA**

Morele dwaasheid kan nooit politieke wijsheid zijn

Kernwapens zijn wapens, die we niet kunnen missen en die we evenmin kunnen gebruiken.

die we niet kunnen missen... omdat het ons om het behoud van de mens en de menselijkheid te doen is, die we niet kunnen gebruiken... omdat het ons om de mens en de menselijkheid te doen is.

Zover zijn we gekomen, dat we kernwapens vervaardigen, in voorraad hebben en er proeven mee nemen - we kunnen ze niet missen - terwijl we tegelijkertijd met de moed der wanhoop beweren, dat we ze toch ook niet kunnen gebruiken.

De uitvinder der definitie heeft één ding vergeten, dit, dat we deze kernwapens van welke we zeggen, dat we ze niet kunnen missen, vervaardigen en in voorraad hebben, om ze zo nodig - ik weet het: in het alleruiterste geval en met een bloedend hart en: God verhoede het! - toch te gebruiken. De definitie zou eigenlijk moeten luiden: kernwapens zijn wapens, die we niet kunnen gebruiken en zo nodig toch zullen gebruiken! Alles in ons komt hiertegen in opstand. Het is onmenselijk zulke wapens toe te vertrouwen aan mensen, die zelf zeggen, dat we ze niet kunnen gebruiken, maar dat we ze evenmin kunnen missen, omdat we ze in het uiterste geval toch zullen gebruiken. Dat is een absurde verantwoordelijkheid, die geen mens dragen kan.

Weest ervan verzekerd: op een ogenblik zal wat niet gedaan kan worden, toch worden gedaan. Het zal betekenen: een godvergeten en onmenselijke misdaad, noch tegenover God noch tegenover de mens te verantwoorden!

Wapens die we niet kunnen missen en ook niet kunnen gebruiken. Zo'n definitie is de wanhopige uiting van een morele dwaasheid, die nooit politieke wijsheid kan zijn.

Het christelijk ethos kan niet zo maar, linea recta het ethos van de staat zijn. Maar als ieder verband zoek is - en dit verband is zoek, als de staat dreigt met wapens, die niet gebruikt kunnen worden, omdat ze ondeugdelijk zijn, praktisch ondoelmatig en principiële onaanvaardbaar - dan moet een christen zijn medemens en zeker zijn medechristenen terugroepen. Dan is een neen tegen de kernwapens geboden, een nee zonder een ja.

De r.k. prof. Rogier zei eens: „Een ding is het vooral, waarvan wij de jeugd moeten doordringen, dat zij het zal zijn, die straks zal moeten beslissen of er een derde wereldoorlog komt of niet", en: „Ook voor het bedrijven van gruwelen is een mens nodig, die nee had kunnen zeggen in plaats van ja".

Dat is het.

Daarom stem ik ook onvoorwaardelijk in met

Niemöller:

„Wij zullen mensen en volken ervan overtuigen, dat het gebruik van atoomwapens een misdaad tegen de mensheid en de menselijkheid is, waartegen alle mensen in opstand moeten komen."

en met

Karl Barth:

„Wij kunnen ons nu nog alleen van hen, die de publieke macht hebben, op de mensen beroepen. Zij moeten hun regeringen te verstaan geven, dat ze niet willen verdelgen en niet willen verdelgd worden; ook niet ter verdediging van het vrije Westen; ook niet ter verdediging van het socialisme. De mensen in het Westen en in het Oosten moeten in opstand komen tegen deze waanzin, die zich in deze zaak manifesteert."

WEDERWOORD OP WEDERWOORD

DR. KR. STRIJD EN PROF. DR. J. DE GRAAF

Voortzetting van het gesprek over het vraagstuk van de KERNWAPENEN

Uit de inhoud

De functie der kerk

Wij willen de functie van de kerk in onze tijd niet overschatten. Wij menen de werkelijkheid het meest nabij te komen wanneer wij zeggen: wanneer een instantie, als de Generale Synode der Ned. Hervormde kerk spreekt, is er toch altijd nog een bepaald deel van het volk - het valt niet altijd samen met het met de kerk meelevende deel - dat zo'n kerkelijke boodschap niet zomaar ter zijde legt. Er wordt nog wel geluisterd. Maar dan is het ook van groot belang, dat er duidelijk en regelrecht vanuit de Boodschap Gods gesproken wordt. Te klemmender geldt dit wanneer waar is wat de Synode zegt, dat

„kernwapenen iets te maken hebben met het einde van de geschiedenis”.

Gebruiks-bereidheid

Dát de gebruiks-bereidheid aan het „bezitten” van kernwapens verbonden is,

blijkt in kritieke internationale situaties. Dan rammelt men met de bommen „om de vrede te bewaren”. Dat moeten we dan geloven... ook al leven we nog niet in Orwells 1984. Het is onbegrijpelijk, dat men, dogmatisch, in de leer omtrent de mens een zo sterk accent kan leggen op zonde en zondeval - en tegelijk, ethisch, een zo irrealistische en optimistische verwachting van de mens kan hebben.

De „goden”

Alleen wanneer de goden het zwijgen wordt opgelegd - ook de „goden” van Geweld, Machtsevenwicht, Feit, Situatie - kunnen we de stem van de ware God vernemen, de God van Israël, de Vader van Jezus Christus. Dat impliceert ten aanzien van de huidige dreigende internationale situatie, eenzijdige ontwapening, een risico-nemend eenzijdig begin van drastische vermindering van bewapening.

Solidariteit

Solidariteit in de schuld betekent niet dat wij in solidariteit nu ook mede daden moeten verrichten, die onze gemeenschappelijke en onze persoonlijke schuld vergroten. Solidariteit kan ook betekenen, moet betekenen: „Neen” zeggen op bepaalde punten, waar bijna iedereen „ja” zegt. Profeten als Amos, Jesaja en Jeremia hebben ons in liefde wortelende solidariteit getoond in dit „neen”-en „ja”-aspect.

Het christelijk belijden

Wij stellen met nadruk, dat u dit geschrift niet moet lezen als vanuit een bepaalde doctrine, i.c. de christen-pacifistische, geschreven.

Het gaat om het christelijk belijden in de huidige situatie. Het gaat om geen enkel isme. Het gaat er om met beide ernst te maken, daarbij van het christelijk belijden niet vergetend dat het in de huidige situatie moet geschieden - en van de huidige situatie niet vergetend, dat zij het werkelijk christelijk belijden ten zeerste behoeft.

KR. STRIJD

(Zorg dat dit boekje in uw bezit komt. 52 pagina's. Prijs slechts f 1,50. De Tijdstroom, Lochem, giro 850785. Kerk en Vrede, Amsterdam, giro 435382 of in de boekhandel.)

De kerk moet haar leden zo onderwijzen, dat zij de problemen van de internationale politiek leren zien in het licht van hun christelijk geloof.

Wereldraad van Kerken 1954 (uit rapport sectie IV)

DE Vernietiging van Dresden

In 14 uur 135.000 doden

„Wij voerden in die maand (februari 1945) een zware luchtaanval uit op Dresden, dat toen een centrum van de Duitse verbindingen aan het Oostfront was”.

(Winston Churchill in zijn memoires)

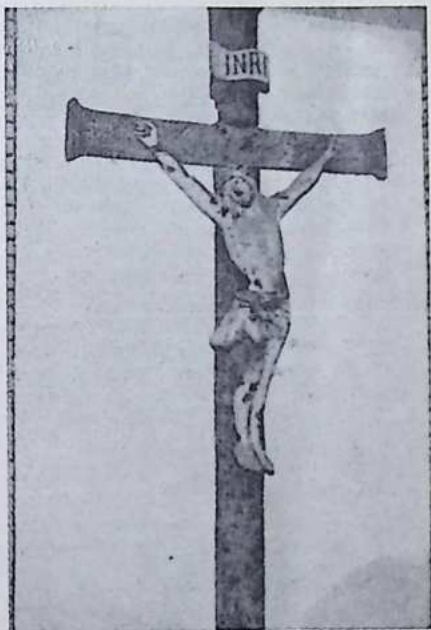
De Engelse historicus, David Irving, heeft in zijn boek „The destruction of Dresden” (Ballantine Book, New York) bovenstaande mededeling nader toege-licht.

Hij begint met te zeggen dat de directe aanleiding tot deze „grootste enkelvoudige massaslachting” de conferentie van Jalta was. Churchill wilde Stalin overtuigen van de kracht van de westerse luchtmacht. Maar het bombardement was ook het gevolg van de strategie van de z.g. „areabombing” waartoe de Engelse regering reeds in 1941 besloten had. Dit betekende dat de bommenwerpers opdracht kregen een bepaald gebied te bombarderen, zodat, behalve militaire objecten en de oorlogsindustrie, ook de burgerbevolking getroffen werd. Dit laatste om het moreel van het Duitse volk aan te tasten en het oorlogsmoe te maken. Een enkel Lagerhuislid had tegen deze strategie geïnterposeerd, maar de Engelse regering verklaarde publiekelijk dat het uitsluitend om militaire doelen ging, een leugen, die men gerechtvaardigd achtte door de eisen van de oorlogvoering.

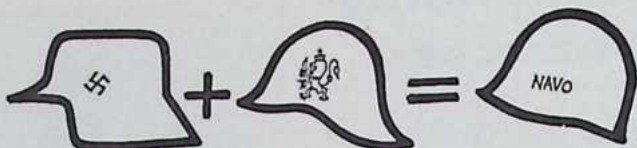
Dat uitsluitend militaire overwegingen soms nauwelijks een rol speelden, blijkt, volgens Irving, wel uit dit bombardement. In de stad was weinig industrie, zij had een kleine militaire bezetting en fungeerde voornamelijk als opvangcentrum voor de honderdduizenden vluchtelingen, die de Russische opmars voorafgingen. Bijna iedereen geloofde het hardnekkige gerucht, dat de geallieerden de stad zouden sparen om er de toekomstige hoofdstad van het nieuwe Duitsland van te maken. Men hechte ook geloof aan een verhaal dat er een familielid van generaal Eisenhower woonde en dat de stad daarom nog niet was gebombardeerd en dat ook niet zou worden. Het

geloof in het ongeschonden blijven van het cultuurcentrum Dresden was zo groot, dat op de avond dat het bombardement begon, het carnaval feestelijk werd uitgeluid, de schouwburgen uitverkocht waren en het circus Sarassani de oorlog een ogenblik deed vergeten.

Dat de onverwachte aanval zulke catastrofale gevolgen teweegbracht, vond mede zijn oorzaak in het feit, dat de geallieerden voor het eerst doelbewust gebruik maakten van de z.g. vuurstram door op afzonderlijke plaatsen branden te laten ontstaan, welke dan samenkwamen in één geweldige vuurzee, die zulke luchtverplaatsingen veroorzaakte, dat alles in de vuurhaard gezogen werd. Door enkele uren later een tweede aanvalsgolf te laten volgen, bereikte men, dat al de reddingsploegen werden uitgeschakeld. De derde - Amerikaanse - aanval, die bij daglicht plaatsvond, voltooide de vernietiging, waarbij laagvliegende jagers opdracht kregen op alles te schieten wat bewoog. Binnen veertien uur waren naar schatting 135.000 mensen gedood. Na een brand van zeven dagen en nachten was het centrum van de stad geheel verwoest.

Doorschoten kruisbeeld

DE NATO

staat deze dagen door de taptoe weer in het middelpunt van de belangstelling. Velen worden geboeid door de muziek, de kleuren, de uniformen, en nog veel meer. Men wordt vaak wat boos als de vraag wordt gesteld:

Weet u wat de eigenlijke achtergrond is? Toch moet die vraag worden gesteld.

Uit de Nederlandse en de Duitse propagandafolder - in de Nederlandse is de D-day-herdenking wel, in de Duitse niet genoemd! - wordt duidelijk dat dit „zomeravond-evenement“

een militaire speciaal een NATO-achtergrond heeft.

Is dat dan zo erg? Wij antwoorden: ja, want

- de NATO-politiek houdt het wantrouwen tussen Oost en West in stand en maakt daardoor van te voren elk initiatief om deze noodlottige kringloop te doorbreken onmogelijk;
- de NATO-politiek rekent met het gebruik van kernwapens.
- Het doel heiligt alle middelen. Ook de verdelging van miljoenen mensen. En na de oorlogshandelingen blijft er een radioactief vergiftigde wereld over. Wilt u hieraan nog meer wennen via de NATO-taptoe?

Wat moet er dan gebeuren?

1. Daar is het Gomoelka-plan, voortgekomen uit het Rapacki-plan, dat West-Duitsland, Oost-Duitsland, Tsjechoslowakije en Polen wil zuiveren van alles wat met kernwapens te maken heeft. Zo

wordt een begin gemaakt met het opruimen van het wantrouwen met een werkelijke oplossing van het gevaarlijke Duitsland-probleem (Berlijn) met een algehele ontwapening.

2. China moet tot de Verenigde Naties worden toegelaten. Een volk van 700 miljoen kunnen wij niet uitsluiten.

3. Landen van NATO-pact en Warschau-pact - dus West en Oost samen - moeten de strijd aanbinden tegen honger, ziekte, analfabetisme in Azië, Afrika en (niet te vergeten) Latijns-Amerika.

4. Nederland moet een begin maken met de ontwapening. Zo kan een klein land een grote dienst verrichten aan de wereld.

De NATO-politiek

richt onze blik in de verkeerde richting.

Christenen moeten erkennen

- dat het wantrouwen en het gebruik van kernwapens niets meer met Christus te maken hebben.

Zij, die zich niet christen willen noemen, moeten erkennen

- dat het wantrouwen en het gebruik van kernwapens niets meer te maken hebben met de eerbied voor de mens en de mensheid.

Daarom moeten wij ons

van de NATO losmaken

en alle krachten inzetten om een nieuwe politiek, gericht op ontwapening en vrede, mogelijk te maken.

Het kan nog. Veel tijd is er niet.

(Een pamflet met deze inhoud werd bij de Nato-taptoe in Arnhem verspreid).

ER NIET AAN DOEN....

Als christenen kennen wij allemaal de mensen, die wel geloven, „maar er niet aan doen.“ Zo geloven tegenwoordig alle regeringen en grote politieke partijen aan ontwapening, maar ze doen er niet aan. Waar ze aan doen, dat is de bewapening en daar moeten we allemaal aan geloven in de letterlijke en figuurlijke zin van het woord! Dit doet ons denken aan Jeremia's uitroep: „Zij zeggen, vrede, vrede, maar er is geen vrede“.

TREKT HET PACIFISME DE OORLOG AAN?

Meer dan eens stuiten we bij de discussie over pacifisme, eenzijdige ontwapening en vredespolitiek op de volgende redenering:

"Door eenzijdige ontwapening ontstaat een verleiding voor de tegenstander om het ontstane vacuum op te vullen met zijn macht en dit zou anderen weer dwingen om zich tegen deze uitbreidende macht met de wapenen te verzetten en zo zou eenzijdige ontwapening een proces kunnen ontketen, dat op oorlog uitloopt. Eenzijdige ontwapening brengt de tegenstander in verzoeking of: de gelegenheid maakt de dief."

We zouden hierop het volgende willen antwoorden:

- De menselijke figuur is ingewikkelder dan men met één spreekwoord kan vatten. Wanneer dieren vechten, komt het nogal eens voor, dat een van beide partijen zich „weerloos maakt" door bijvoorbeeld op zijn rug te gaan liggen en zijn meest kwetsbare lichaamszijde de „vijand" toe te keren. De reactie van de „vijand" is dan, dat hij de strijd staakt. Zou de mens niets meer over hebben van dit „instinct", dat men een weerloze soortgenoot niet aanvalt? Zou hij zo diep onder het dier gezonken zijn?

- Is bij dieren en mensen niet juist het omgekeerde telkens weer te constateren, dat het wapen, ook al draagt men het ter beveiliging, juist een appèl doet op de agressie van de ander? Ik heb zelf in een revolutionaire situatie in Indonesië herhaaldelijk kunnen constateren, dat men zonder wapenen dikwijls veiliger was dan met wapenen, omdat het wapen tot een schiefpartij uitlokte.

- De gedachte, dat eenzijdige ontwapening en zelfs al pacifisme in het algemeen de oorlog aantrekt, is psychologisch en sociologisch niet realistisch, omdat zij met een veel te eenzijdig, vereenvoudigd beeld werkt van de mens

en zijn reacties. Maar bovendien is deze gedachte politiek niet waar te maken. Eenzijdige ontwapening zal zonder twijfel de vorm kiezen van onder meer een aankondiging, dat men zich losmaakt uit ieder militair blok. Een militaire aanval op een aldus geneutraliseerd land is onwaarschijnlijk. Joegoslavië, Oostenrijk en Finland zijn drie voorbeelden van landen, die, ieder weer onder andere omstandigheden, een zogenaamde „gelegenheid voor de dief" zouden kunnen zijn. Maar de dief is niet gekomen.

- Tot nu toe verstonden we onder eenzijdige ontwapening de ontwapening van één (min of meer klein) land. Zou het voor een groot land of voor een groep van landen anders zijn? Zonder twijfel zou de realisering van een besluit tot eenzijdige ontwapening een veel omvangrijker mentaliteitsverandering vereisen dan bij een klein land, in de tweede plaats zou er een veel groter aantal jaren nodig zijn om tot de aangekondigde eenzijdige ontwapening te komen, ook al was het principebesluit al gevallen, maar onmogelijk in wezen zou het niet zijn. Stel, dat het Sovjet-blok morgen met een dergelijk principebesluit kwam, zou het Westen dan reageren met oorlog? Of met afwachten? Zou hier onmiddellijk „de gelegenheid de dief maken?" Ik ben er niet zo zeker van en ik heb ook geen reden om van het Sovjet-blok een oorlogszuchtige reactie te verwachten bij een omgekeerde situatie. Hier valt niets te bewijzen met de redenering, dat „eenzijdige ontwapening de oorlog aantrekt", omdat dit zelf een onbewezen en weinig geloofwaardige stelling blijkt, naarmate men er langer over nadenkt.

Er zou natuurlijk veel meer over te zeggen zijn, maar het bovenstaande moet men in ieder geval overwegen, voor men tot dergelijke absolute uitspraken over het „oorlogsgevaar van het pacifisme" komt.

J. DE GRAAF

Gerechtigheid door bewapening?

De bewapening dient - zo zegt men - om de gerechtigheid te handhaven.

Op deze gedachte berust ieder christelijk pleidooi voor de bewapening - waarbij dan vanzelfsprekend verondersteld wordt, dat een bewapening om doelmatig te zijn tenminste gelijkwaardig moet zijn aan die van de te verwachten tegenstander. Nu is het van het allergrootste belang, dat wij, wanneer wij als christenen over het probleem van oorlog en oorlogstoerusting spreken, vragen, wat „gerechtigheid” is naar het getuigenis van de Heilige Schrift. Er is namelijk veel misverstand op dit gebied en in menig spreken over gerechtigheid werken meer factoren van heidens-filosofisch dan van bijbelse oorsprong.

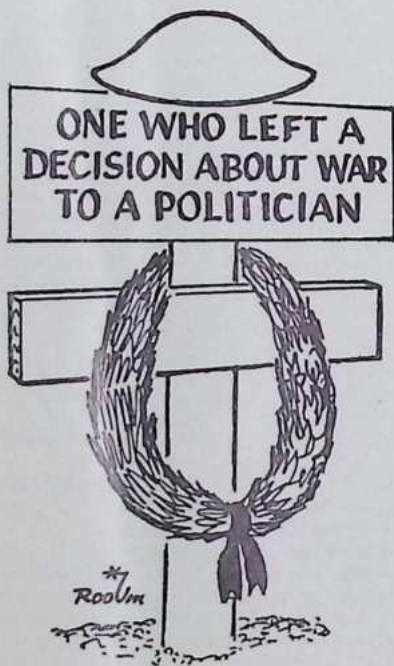
Gerechtigheid in bijbelse zin leren we met name in het Oude Testament en dan vinden wij dat dat altijd betekent de reddende, bewarende wil van God. Zij is de hulp, aan de arme verleend tegen de uitbuiters, aan de weduwe tegen

degenen die misbruik maakt van haar weerloosheid, aan de vreemdeling die geen relaties heeft, aan de zondaar die om vergeving vraagt. Gods gerechtigheid is zijn trouw aan de mens in nood, zijn betrouwbaarheid, omdat Hij het werk zijner handen niet laat varen. En van ons mensen, hetzij koning, hetzij onderdaan, wordt dezelfde houding jegens onze naaste geëist.

Het gaat er vóór alles om, dat de naaste van ons ontvangt, wat hij voor de „leefbaarheid” van zijn bestaan nodig heeft. Het is dit gerechtigheidsbegrip dat in het O.T. overheerst; als de wrekende en straffende gerechtigheid treedt zij in werking tegen degenen, die dit goddelijk en menselijk recht verachten. Men doet goed te bedenken, dat deze gerechtigheid fundamenteel overeenkomt met de liefde Gods en de liefde tot de naaste in het Nieuwe Testament. Ook waar deze gerechtigheid haar keerzijde van straffend en wrekend ingrijpen Gods vertoont, blijft dit element van redden en bewaren, blijft haar in wezen barmhartig karakter, altijd zichtbaar. Wanneer God zich voorneemt Sodom te verwoesten, dan wil Hij de stad nog sparen als er tien rechtvaardigen gevonden zullen worden. En Nineve - de assyrische hoofdstad, vanwaar onnoemelijk veel ellende, wreedheid, bloedvergieten over de wereld is gegaan, wordt door God gespaard, tot beschaming van de profeet, die alleen maar de verwoesting van de stad begeerd had: „Zou ik dan Nineve niet sparen, de grote stad, waarin meer dan honderdtwintig duizend mensen zijn, die het onderscheid niet kennen tussen hun rechterhand en hun linkerhand, benevens veel vee” (Jona 4 : 11)

Wij moderne mensen hebben in onze vermeende humaniteit vaak kritiek gehad op de oordelen Gods in het Oude Testament - maar we hebben reden om de hand op onze mond te leggen. Zouden wij Moskou, Leningrad, Peking sparen om de tien, ja om de vele duizenden rechtvaardigen die daar gevonden worden? Hebben wij Hiroshima en Nagasaki gespaard omdat Gods erbarmen zich van ons meester maakte over de honderdtwintigduizend kinderen die ook daar waren, benevens veel vee?

A. J. RASKER

Calvijn:

Maar bij de gehoorzaamheid, die men, gelijk we vaststelden, aan de heerschappij der overheden verschuldigd is, moet altijd deze uitzondering gemaakt worden, of veeleer hierop vooral gelet worden, dat die gehoorzaamheid ons niet mag afvoeren van de gehoorzaamheid aan Hem, aan wiens wil alle begeerten der koningen behoren onderworpen te zijn, voor wiens besluiten hun bevelen moeten wijken en voor wiens majesteit hun scepters moeten buigen.

De Here is dus de Koning der koningen: wanneer Hij zijn heilige mond geopend heeft, moet Hij alleen vóór alles en boven alles gehoord worden; verder zijn wij onderworpen aan die mensen, die over ons staan, maar niet anders dan in Hem. Indien zij iets bevelen dat tegen Hem ingaat, dan moet dat niet geteld worden.

Institutio IV, XX, 32

De Graaf:

Het kruis en het lam zijn de oersystemen van de christelijke kerk en de liefde is haar oer-ethos. Deze symbolen en dit ethos zijn onverenigbaar met bewapening en oorlog. Het is een slechte theologie, die net zo lang en net zo sofistisch redeneert tot zij van het kruis een zwaard, van het lam een wolf en van de liefde koude oorlog heeft gemaakt en dit alles dan voor christelijk uitgeeft. Tegen deze slechte theologie, die het christelijke ethos in zijn tegendeel verkeert, heeft „Kerk en Vrede” veertig jaar gestreden en zij zal het blijven doen. Want het woord van Chrysostomus blijft gelden, dat de hulp van de goede Herder hen verlaat, die als wolven willen zijn om tegen andere wolven op te kunnen bieden. Vandaag moet men zeggen: de hulp van de goede Herder verlaat hen, die de atoombommen vast wil houden en dan om Gods hulp bidden, dat er geen oorlog moge uitbreken. Deze slechte theologie komt vaak van goede theologen en van mensen, die bepaald de vrede liefhebben en de oorlog willen voorkomen. Maar toch is het een slechte theologie.

Toeschouwer of deelnemer?

Velen zeggen:

„Wij zijn dankbaar dat jullie er zijn, want ge hebt onze vanzelfsprekendheden, ons gelaten aanvaardden doorbroken”

„Kerk en Vrede is ons lastige geweten”

„De stem van Kerk en Vrede moet blijven klinken”

Voor zulke woorden zijn we dankbaar. Maar het zijn woorden van toeschouwers, niet van deelnemers aan het werk.

Waartoe behoort u?

Ontwapening

Er is vaak gezegd, dat oorlog met het menselijk bestaan is gegeven. Amerikaanse statistici zouden hebben berekend, dat er sinds 1460 voor Christus maar driehonderd werkelijke vredesjaren zijn geweest. Maar het feit, dat een bepaalde situatie frequent in de historie voorkomt, vormt geen bewijs, dat die situatie onvermijdelijk is. Als wij toegeven, dat oorlog onvermijdelijk is, kondigen wij tevens aan, dat het einde van alle menselijke cultuur ophanden is.

Dat wij er nog zijn, berust meer op geluk dan op wijsheid. Het zou verstandig zijn, als wij wat meer dankzij wijsheid verder gingen leven.

Eenzijdige ontwapening

Radicale, eenzijdige ontwapening wil niet zeggen, dat een partij vandaag alle wapens in zee gooit en zijn troepen naar huis stuurt. Eenzijdige ontwapening betekent dat een partij vandaag zegt: ik begin morgen systematisch te ontwapenen (en het dan ook doet). Volgens deskundigen zou het economisch en sociaal-economisch omschakelingsproces, dat die partij hierbij zou moeten doormaken zich in enkele jaren kunnen voltrekken.

Uit een dergelijke stap kan bezetting door de ander voortkomen of niet. Niet oorlog, want aanvaarding van eenzijdige ontwapening vooronderstelt de bereidheid

af te zien van oorlogsgeweld. Er zijn redenen om aan te nemen, dat bij een eenzijdige bewapening bezetting zal volgen. Er zijn ook redenen, die er tegen pleiten. Aannemend, dat het Westen eenzijdig zou ontwapenen, pleit tegen bezetting bijvoorbeeld, dat de Westelijke bevolking als geheel duidelijk afkerig tegenover de communistische ideologie staat (dat blijkt uit vrijwel alle naoorlogse verkiezingen) en dat het communistisch blok veel gemakkelijker succes kan behalen in de onderontwikkelde gebieden. Hoe dit ook zij, wie voor eenzijdige ontwapening is, aanvaardt het risico van een bezetting. Speculeren over de grootte van dit risico lijkt hier weinig opportuun. Laten we aannemen, dat bezetting volgt.

Wat dan?

We zouden moeten afzien van veel dat ons dierbaar is. Het enige wapen, dat wij tegen onze tegenstanders in zouden kunnen zetten, zou onze weigering zijn hen als tegenstanders te aanvaarden. Wij zouden ons moeten trainen in geweldloze actie. Veel kunnen we leren van de strijd van Martin Luther King en de zijnen. We zouden goed moeten weten, waar we vóór waren en waar tegen. We zouden met de voorbereiding van veel van die dingen vandaag moeten beginnen.

H. H. v. d. WUSTEN

DR. KR. STRIJD:

52 VRAGEN OVER OORLOG EN VREDE

Binnenkort verschijnt in de Carillonreeks bij ten Have Amsterdam dit pocketboek.

Destijds gaf Kerk en Vrede een boekje uit van dezelfde schrijver „Christendom en oorlog, 64 vragen en antwoorden”. Ondanks een 5e druk is dit al enkele jaren uitverkocht. Er bleek echter nog steeds belangstelling te bestaan voor

een dergelijke behandeling en daarom besloot de schrijver tot een nieuwe bewerking in een bredere opzet. De reducering van 64 tot 52 vragen betekent niet dat er 14 vragen minder zijn, doch is gevolg van een andere groepering.

De inhoud

De behandelde stof is in drie pericopen verdeeld:

- Algemene vragen en opmerkingen
  - Bijbelplaatsen, die gebruikt worden
  - Politiek-toegespitste vragen en opmerkingen.
- Het is onmogelijk hier een opsomming te geven van de 52 zaken, die aan de orde gesteld worden. Ze geven informatie, oriëntatie en inspiratie.

Een boekje (f 1.95) van actuele en blijvende waarde voor ieder, die zich met de vragen van oorlog en vrede bezig houdt. En wie moet dat niet?

In de boekhandel verkrijgbaar.

KERK EN VREDE

schreef destijds over:

**Indonesië
Hongarije
Cuba
Vietnam**

Indonesië 1947

Met brandende schaamte

(Uit een artikel van prof. Heering bij het begin van de „politieke acties” in 1947.)

En ondertussen groeide gestaag het Nederlands-Indische leger, dat gekomen was om in het Indische land „de orde te handhaven”, als „politie-macht”.

Zo was het bedoeld. Maar de Indonesiërs zagen het anders: een modern uitgerust leger, waartegen hun eigen slecht gewapende, nog zwak gedisciplineerde troepen, weinig zouden vermogen. En in dit leger, evenals in elk leger dat „paraat” wil blijven, werd de krijgsgaest systematisch aangekweekt.

Welnu, onder zulk een bedreiging op eigen terrein, bewaart geen volk zijn kalmte, zijn welwillendheid, zijn bereidheid tot samenwerking. En zeker niet een volk, dat zich uit eeuwenlange afhankelijkheid en vernedering wil opheffen en dit moest doen temidden van de chaos, die de Japanse bezetting achterliet.

Toen heeft eindelijk het Nederlandse leger, dat het wachten al lang moede was, de vrijheid gekregen om in de Indonesische Republiek „orde op zaken” te stellen, Nederlandse orde, in overeenstemming met de Nederlandse belangen. Het oorlogsgeweld brak openlijk baan en ging zijn fatale weg, een weg waarvan men altijd wél weet, waar hij begint, maar nooit, waar hij eindigen zal.

Een Zwitsers blad (Berner Tageblatt) schreef: „De tussenperiode - geen vrede en geen oorlog - heeft een einde genomen. De openlijke oorlog is uitgebroken, de oorlog van het verarmde Nederland om de koloniale rijkdommen, die het meer dan ooit nodig heeft, oorlog tussen blanken en kleurlingen, zoals in Indo-China”.

„Eerst leven”, zegt een oud Latijns spreekwoord, „daarna filosoferen”. Het evangelie zegt echter: „Zoekt eerst Gods Koninkrijk en Zijn gerechtigheid!”

Nederland heeft een schone gelegenheid voorbij laten gaan om een christelijk voorbeeld te geven, een schone gelegenheid om zich groot te tonen in die dingen, waarin ook een klein volk groot kan zijn. In plaats van de bediening der verzoening, de bediening van het machinegeweer en van het luchtbombardement. Twee jaar na zijn bevrijding uit vreemde overheersing - een bevrijding, waarvoor het God heeft gedankt - treedt Nederland met geweld op tegen een ander volk, dat moeizaam zijn vrijheid zoekt.

Toen ik op een buitenlands station, waar een internationaal gezelschap op de trein wachtte, bij een krantenkiosk voor het eerst het schokkende bericht met grote letters in verschillende talen las, rees een brandende schaamte in mij op, omdat ook ik tot dat Nederlandse volk behoorde, dat dit bestond.

Ik weet, dat deze schaamte brandt in de harten van heel Kerk en Vrede.

Hongarije 1956

Oproep tot getuigenis en bezinning

Het toeslaan van het Sovjet-militarisme in Hongarije op 4 november was zo meedogenloos en onrechtvaardig en zo duidelijk gedreven door de wil om de Hongaarse strijd voor nationale zelfstandigheid te vernietigen, dat het leed der slachtoffers, de ontsteltenis over dit bloedvergieten en de verontwaardiging over het onrecht het geweten doen opspringen tot een protest: dit mag niet, dit is een schande der mensheid en een schuld voor God, die de ziel verstikt.

Helaas wordt dit protest van het Westen in zijn zedelijke kracht verzwakt door dat niet alleen in het nabije verleden, maar in deze zelfde dagen militaire agressie en onderdrukking van de strijd van volkeren voor hun vrijheid plaatsvinden onder verantwoordelijkheid van het Westen, dat zich zo gaarne de vrije wereld noemt.

De - vaak bloedige - onderdrukking van vrijheidsbewegingen in Madagaskar, Kenya, Cyprus, Algiers en de Engels-Franse oorlogshandelingen in het midden-oosten klagen ons aan op hetzelfde ogenblik, waarop wij de Sovjet-Unie aanklagen wegens agressie en onderdrukking en schending van het Handvest der Verenigde Naties.

Met dankbaarheid stellen wij vast, dat in het westen de aanklacht tegen eigen agressie en onderdrukking geuit en vernomen kan worden, op de meest indrukwekkende wijze vooral in Engeland door Labour en bij monde van de aartsbisschop van Canterbury, die wist te spreken namens christenen uit alle denominaties in zijn land.

De kerk heeft, naar onze stellige overtuiging, vooral in deze tijd te staan in de dienst der verzoening. Zij kan en mag zich niet laten meenemen in de opsplitsing der wereld in blokken, die elkaar naar het leven staan en in de verbreking der contacten, die de opnieuw uitgebroken koude oorlog kenmerken. Zij heeft ook een verantwoordelijkheid ten aanzien van de voorlichting, opdat het geheel der feiten toegankelijk blijft voor het bewustzijn en niet verdrongen wordt door eenzijdige haat- en angstpsychosen, die bovendien in een tijd van internationale spanningen een gevaar op zichzelf vormen. Het gebeuren van deze dagen heeft ons eens te meer overtuigd, dat geweld geweld baart en geen enkel probleem kan oplossen.

Voor de christen blijft in deze wereld, die de oorlog vreest, maar het militarisme niet wil uitbannen, slechts één wapenrusting: de lendenen omgord met waarheid, bekleed met het pantser der gerechtigheid, de voeten geschoeid met de bereidheid van het evangelie des vredes (Efeze 6 : 14-15).

Wij wekken onze geestverwanten op om door te gaan met dit getuigenis voor een bovengewelddadige christelijke weerbaarheid.

Wij geloven dat Christus ons juist nu om deze trouw in Zijn dienst vraagt en

dat wij daarin ook een waarachtige dienst bewijzen aan alle mensen.

Het hoofdbestuur van Kerk en Vrede

Cuba 1960

Verklaring I.F.O.R.

De F.O.R., het Amerikaanse Kerk en Vrede, spreekt zijn grote bezorgdheid uit over de manier waarop de Amerikaanse regering en de pers op de jongste ontwikkelingen in Cuba reageren en de wijze waarop zij deze ontwikkelingen voorstellen.

Dat er een groeiend gevoel van vijandschap in Cuba is jegens de Ver. Staten, staat buiten twijfel, maar dat deze vijandigheid alleen te wijten zou zijn aan communistische invloed op Fidel Castro, is een bewering, waarover men zeker van mening kan verschillen. In ieder geval behoren de volgende vraagtekens gesteld te worden bij ons recht om verantwoordigd te zijn over anti-Amerikaanse gevoelens in Cuba.

Waarom sloegen de Ver. Staten de corruptie en wreedheid van het Batista-regiem vrijwel zonder protest gade? Waarom verschaften zij militaire uitrustingen aan Batista voor zijn strijd tegen de revolutionairen? In hoeverre heeft het Amerikaanse zakenleven het volk van Cuba geëxploiteerd? Heeft Amerika enig begrip getoond voor de moeilijkheden en de prestaties van het tegenwoordige Cubaanse bewind?

Wij betreuren het gebrek aan matiging in het gedrag van Fidel Castro, het geweld dat na de revolutie werd toegepast, de onverdraagzaamheid van de Cubaanse regering ten aanzien van politieke oppositie om zich te uiten, evenals het verschijningsverbod van bepaalde kranten.

Tegelijkertijd erkennen wij dat het Castro-bewind begonnen is aan een hoognodig programma van landhervorming en opmerkelijke vooruitgang heeft geboekt in het bouwen van scholen en huizen en in het verbeteren van arbeidsvoorwaarden. Hoewel ons land zijn bezwaar tegen ondemocratische methoden behoort duidelijk te maken, behoort het de Cubaanse revolutie echter niet te brandmerken als communistisch.

Wij dringen er bij onze regering op aan met sympathie en steun de vastbeslotenheid van de Cubaanse regering om economische hervormingen tot stand te

brengen, te begeleiden. Wij dringen er tevens bij onze regering op aan om de bemiddeling te aanvaarden van Latijns-Amerikaanse regeringen bij onze geschillen met Cuba en om bereid te zijn tot de volgende politiek:

(dan volgen een aantal punten, die door ons, red. M.C., zijn samengevat)

- economische en financiële sancties ongedaan maken
- ontruiming van de Guantanamo-marienebasis, die voor Cuba een bron van onveiligheid is
- niet eigenrechtelijk de Amerikaanse wil opleggen aan Cuba om eventuele communistische invloed te weren
- in het gehele Latijns-Amerikaanse en Caraïbische gebied de machtspolitiek vervangen door constructieve programma's voor sociale en technische bijstand.

Vietnam 1965

Verklaring F.O.R.

Ten diepste verontrust over het voortduren en de uitbreiding van de oorlog in Vietnam, doen wij een beroep op onze medechristenen en op alle mensen van goede wil over de hele wereld om alles in het werk te stellen deze oorlog te doen ophouden.

Hoezeer ook onze sympathie moge uitgaan naar het eenvoudige en gekneusde volk, wij vellen op deze plaats geen oordeel over het gelijk en het ongelijk van de aanspraken der beide partijen. Er zijn echter problemen aan de orde, waarmee christenen en allen, die het om de vrede begonnen is, zich moeten bezighouden: problemen van landhervorming, uitbuiting, corruptie in het bestuur van het land, het recht van een volk om zijn eigen regering te kiezen zonder inmenging van buitenaf, het recht van het individu op vrije meningsuiting. Maar geen van deze problemen rechtvaardigt een oorlog en de oorlog zelf kan al evenmin rechtvaardigheid of vrijheid veilig stellen. Integendeel, door het voortduren van deze oorlog dreigt niet alleen een steeds dieper ingrijpende ontmenselijking van de strijdenden en van de slachtoffers, maar zelfs de mogelijkheid van een wereldomvattende ramp.

Wij doen een beroep op beide zijden, in de naam van beider mens-zijn, om de oorlog te beëindigen. Het onderhandelen over de geschillen moet toch eens plaats

vinden, laat het daarom nú plaats vinden, voordat nog meer levens worden vernietigd, nog meer huizen en dorpen worden verwoest, nog meer verbittering en verarming de gemeenschap ondermijnt.

Wij doen een beroep op de regeringen van Zuid-Vietnam en de Verenigde Staten om onmiddellijk op te houden met het bombarderen, waardoor zovelen, onder wie weerloze noncombattanten, worden gedood. Ook doen wij op hen een beroep om onmiddellijk op te houden met het folteren van gevangenen, dat een aanslag is op het geweten der mensheid. We vragen hen tevens om het wettige recht te erkennen van het Nationale Bevrijdings Front van Zuid-Vietnam om een der belangrijke deelgenoten te zijn van iedere onderhandeling en regeling, die op het beëindigen van de oorlog en het vestigen van de vrede betrekking heeft.

Wij doen een beroep op de strijders van het Nationale Bevrijdings Front en van Noord-Vietnam om het toepassen van terreur, represaillemaatregelen en moorden te laten varen en ook op te houden met het aandringen op die voorwaarden voor onderhandeling, waarvan zij weten, dat deze onaanvaardbaar moeten zijn voor de andere zijde.

Wij doen een beroep op allen, wier huidige activiteit in feite slechts gericht is op het beschermen en versterken van voorrechten, winsten en machtsposities, om hun beweegredenen aan een onderzoek te onderwerpen en die activiteit op te geven in het belang van het lijdende Vietnamese volk.

Wij doen een beroep op alle regeringen om aan te dringen op het beëindigen van de gevechten en op het behandelen van de geschillen, waarom het in deze oorlog gaat, in een geest van redelijkheid, rechtvaardigheid en liefde. Wat ons voornamelijk ter harte gaat, is een generatie, die opgroeit zonder iets anders dan oorlog te kennen, zijn kinderen, wier leven en persoon in hun ontwikkeling achterblijven en worden misvormd door de voortdurende aanwezigheid van vrees, door een verschrikkelijke gewenning aan brutaliteit en onmenselijkheid, door het stukbreken van gezinnen, wier jongeren tot militaire dienst worden gedwongen, terwijl ze dikwijls onwillig zijn aan welke kant dan ook soldaat te zijn.

Kerk en Vrede

spreekt als haar overtuiging uit:

1. dat de ontfermende en verzoenende liefde Gods, in Jezus Christus geopenbaard, de enige hoop voor de wereld en de vaste grond van onze menselijke verantwoordelijkheid op alle terreinen van het leven is;
2. dat oorlog met deze liefde en verantwoordelijkheid zozeer in strijd is, dat hij in woord en daad afgewezen moet worden;
3. dat geen enkele rechtvaardiging van oorlog en bewapening steun vindt in het Evangelie en dat de onder christenen nog gangbare rechtvaardiging van oorlog en bewapening in de weg staan aan de vervulling van de dienst der verzoening, waartoe kerken en christenen geroepen zijn;
4. dat in persoonlijke, sociale, economische en politieke verhoudingen de strijd voor gerechtigheid, vrijheid en menselijkheid slechts gevoerd mag en kan worden met middelen, die daarmee overeenstemmen.

stelt zich ten doel:

1. kerk en volk van deze overtuiging te doordringen;
2. op te komen voor al wat uit deze overtuiging voortvloeit, in het bijzonder door:
  - a. met gebed, studie en opbouwende kritiek de verbeeldingskracht en volharding der staatslieden op de moeilijke weg naar ontspanning en ontwapening te steunen;
  - b. de psychologische oorlogvoering tegen te gaan en de toenadering tussen de volken te bevorderen, ook en juist bij spanningen tussen de staten;
  - c. te streven naar verwezenlijking van een internationale rechtsorde, naar geïnternationaliseerde hulpverlening aan de noodgebieden in de wereld en naar doorbreking en opheffing van door klassenstrijd, kolonialisme, rassenscheiding en blokvorming opgerichte barrières;
  - d. studie te maken van, en ons volk vertrouwd te maken met de gedachten en de praktijk van bovengewelddadige strijdwijzen en geestelijke weerbaarheid in de strijd tegen onderdrukking;
  - e. te ijveren voor afschaffing van militaire dienstdwang;
  - f. te pleiten voor erkenning van gewetensbezwaren tegen militaire dienst, zolang deze niet is afgeschaft en voor zinvolle vormen van alternatieve dienst.

verenigt christenen uit verschillende kerken en godsdienstige groepen.

Zij weten zich één in de overtuiging, die in de punten 1—4 van de beginselverklaring tot uitdrukking is gebracht. Deze punten geven niet een antwoord op alle vragen, doch wel de verantwoording van een keuze, waartoe het Evangelie van Jezus Christus ons gedrongen heeft.

Met het bijbels getuigenis wil onze beweging niet een abstract en tijdloos pacifisme verkondigen, maar midden in het heden staan. Daarom is ook de doelstelling gericht op concrete zaken, die in de huidige situatie aan de orde zijn.

VERZOENING

Verzoening

Het hart van het Evangelie is de verzoening. God was in Christus de wereld met Zich verzoenende, toen wij nog vijanden waren.

Altijd opnieuw wordt in de kerk dit getuigenis van Gods reddende liefde en dit wonder der verzoening gepredikt in de verkondiging en gevierd in de liturgie. Vroeger of later moet bij christenen, die weten dat zij hun leven en heil hieraan te danken hebben, de gedachte opkomen, dat de gehoorzaamheid aan deze God van verzoening onverenigbaar is met het handwerk van mensenverdelging, dat oorlog heet. Hoe meer zij zich inleven in de lofprijzing en de dienst van God, de Schepper, Verzoener en Verlosser, hoe onmogelijker het hen wordt om nog te denken en te handelen in termen van koude en hets oorlog.

Men moet kiezen.

Christenen moeten een gewetensbeslissing nemen. Men kan niet in de ene hand het heilige Evangelie dragen en in de andere hand een geweer, waarmee men medemens, voor wie Christus gestorven is, naar het leven staat. Als het menens wordt, moet men of het Evangelie loslaten en het geweer in beide handen nemen, of het geweer wegwerpen en met beide handen het Evangelie vastgrijpen.

Christenen binnen en buiten de kerken, voorgangers, geestelijken en leken van rooms-katholiek tot doopsgezind en van gereformeerd tot vrijzinnig, hebben el-

kaar op dit punt gevonden. Zij zien het als hun eerste taak in kerk en volk hun medechristenen te overtuigen, dat de kerk de opdracht heeft vrede stichtster te zijn in woord en daad en dat zij om deze opdracht te vervullen, de voor vele christenen nog vanzelfsprekende rechtvaardiging van oorlog en bewapening zal moeten loslaten. De blanco volmacht, die de kerk ter onzaliger ure aan de overheid gegeven heeft om rechtvaardige oorlogen te voeren, heeft een ontwikkeling in beweging gezet, die nu geleid heeft tot het absolute wapen, dat de hele mensheid bedreigt.

Een nieuwe bezinning

waarbij de gedachten van de rechtvaardige oorlog zal worden uitgebannen, is dringend nodig. Tot deze bezinning willen wij een bijdrage leveren door in de kerken de sluimerende vredeskrachten tot waakzaamheid te brengen in gebeds- en getuigenisbijeenkomsten, door positief vredeswerk bekend te maken, te studeren en met anderen samen te ondernemen; ook door studie te maken van tal van theologische en ethische, van praktische en internationaal-politieke aard. Onze internationale contacten willen wij benutten om toenadering tussen de volkeren van Oost en West actief te bevorderen door middel van reizen, werk-kampen en conferenties.

Samen met andere pacifistische organisaties voelen wij ons verplicht hulp en bijstand, financieel, moreel en pastoraal te verlenen aan gewetensbezwaarden tegen de militaire dienst.

Zo is dan wie in Christus is een nieuwe schepping: het oude is voorbijgegaan, zie het nieuwe is gekomen. En dit alles is uit God, die door Christus ons met Zich verzoend heeft en ons de bediening der verzoening gegeven heeft, welke immers hierin bestaat, dat God in Christus de wereld met Zichzelf verzoenende was, door hun hun overtredingen niet toe te rekenen en dat Hij ons het woord der verzoening heeft toevertrouwd.

(2 Cor. 5 : 17-19)

Verdieping Versterking Bemoediging Opdracht

Verdieping

Als u de bonte mengeling van de inhoud van dit geschriftje hebt „doorgenomen“, spreken we nog eens met nadruk uit dat de verzoening, die God ons in Christus geschonken heeft, de leidende gedachten is bij ons getuigenis en werk. Hierop moet telkens weer gewezen worden, omdat anders het gevaar niet denkbeeldig is, dat een of andere ideologie, b.v. die van het anti-militairisme, de hoofdtoon krijgt. Dat zou een ernstige vervlakkung betekenen. We zullen goed doen ons telkens weer te confronteren met het woord van onze onvergetelijke voorganger, Prof. Heering: „Wij zijn meer dan pacifisten.“ Hierin toch is tot uitdrukking gebracht dat de basis van ons getuigenis en werk is gelegen in de verzoening en de ons toevertrouwde bediening daarvan.

Versterking

Ons geloof en de daaruit getrokken consequenties worden voortdurend op zware proef gesteld. Elke dag krijgen we te maken met de z.g. keiharde feiten van macht en geweld, die telkens opnieuw schijnen te triomferen. Dat vecht ons geloof aan en zou ons kunnen brengen tot een buigen voor de afgod „realiteit“. Daarom is het woord dat een Fins geestverwant destijds tot ons sprak zo waar: „Er is genade van God nodig om staande te blijven.“ Wij bekennen met hem: zwak is ons geloof en klein onze krachten. Alleen verdieping van ons geloof kan ons staande houden en ons kracht geven.

Bemoediging

Zien we om ons heen in de wereld met haar steeds blijven vertrouwen op de brute krachten van macht en geweld, de steeds doorgaande perfectionering van de vernietigings- en verdeelingsmiddelen, het blijvende of zich vergrotende wantrouwen en de onbereidheid om werkelijk stappen tot verzoening te doen,

letten we op de angst en de haat, die de atmosfeer vergiftigen, de wereld verscheuren, dan is er weinig reden tot optimisme. We schijnen op een verloren post te staan. De sterke tegenkrachten kunnen ons ontmoedigen. Zullen we maar niet ophouden? Al ons geploeter geeft toch niets; het is een hopeloze zaak.

Ja, zo lijkt het. Maar als we dan b.v. in de bijbel weer de mensen ontmoeten, die, geroepen tot de dienst van God, en bij alle ongelof, kleinmoedigheid en zwak van krachten, bleven vasthouden aan de belofte van God en de verwachting van zijn Rijk, dan blijkt wel dat we vandaag niet in een uitzonderingspositie leven. Hun moeilijkheden, hun strijd is - in andere vormen - de onze. Ook zij wanhoopten vaak aan de bereidheid van mensen en wereld en aan hun eigen kleine krachten, maar hun geloofsoog bleef gericht op de Dag des Heren. Zij wisten: Gods belofte wordt eenmaal vervuld. De Heer regeert, zijn Koninkrijk staat vast!

Dit geloof, dat God ons telkens weer schenken wil, bemoedigt ons en vernieuwt onze kracht, en maakt dat we toch niet nalaten kunnen vast te houden: Jezus Christus is overwinnaar. Aan Hem behoort de toekomst. Hij laat niet varen het werk zijner handen. Dat God ons in dat werk gebruiken wil, is een voorrecht dat tot dankbaarheid stemt.

Opdracht

Van die dankbaarheid getuigen, er uit leven en werken, is onze opdracht. Zien de het gebod en levend uit de belofte, gaat Kerk en Vrede door. Ze roept alle christenen binnen en buiten de kerken op haar strijd mede te strijden, opdat in deze verwarde en verwarrende wereld de boodschap van de sjaloem enige gestalte krijgt en de namen van Jezus Christus en Zijn hemelse Vader niet meer op die gruwelijke wijze geschonden en verloochend worden als in oorlog en wederzijdse vernietiging geschiedt.

J. J. WENTINK

Hoofdbestuur Kerk en Vrede

Voorzitter:

Prof. dr. J. de Graaf
De Bilt (Ut.), Park Arenberg 93

Secretaris:

J. J. Wentink
Amsterdam-z., Oud-Ehrenstein 18
Telefoon 020-420597
Postrekening 435382
t.n. Hoofdbestuur Kerk en Vrede
Amsterdam-z.,

Studie-secretaris:

Dr. Kr. Strijd
Amsterdam-z., Cliostraat 27

Penningmeester:

D. H. Meynen
Den Haag, Pauwenlaan 52

Leden:

Drs. H. Bremer
Amsterdam-w., A. van Schendelstraat 17
Mej. ds. K. van Drimmelen
Leeuwarden, Noordersingel 58
Dr. G. Hartdorff
Amsterdam-n., Buiksloterdijk 364
Mr. A. H. Heering
Den Haag, v. Diepenburchstraat 30
Ds. M. Hinlopen
Amstelveen, Amsterdamseweg 274
Pater S. Jelsma M.S.C.
Den Haag, Adelheidstraat 74
H. J. Lankhorst
Ouderkerk a. d. Amstel, Strandvlietl. 9
Ds. M. R. Pliester
Oudkarspel, Dorpsstraat 228
Drs. W. A. de Pree
Hindeloopen, Hervormde Pastorie
M. C. v.d. Veen-Rookmaaker
Wageningen, Bowlespark 17
H. H. v. d. Wusten
Amsterdam-c., den Texstraat 3

Ere-leden:

Dr. J. J. Buskes
Amsterdam-z., Rooseveltlaan 228
Ds. J. B. Th. Hugenholtz
Zeist, Veldheimlaan 17

Lid kunnen worden

zij, die de beginselverklaring en doelstelling onderschrijven en de leeftijd van 18 jaar hebben bereikt. Zij stellen zelf hun jaarlijkse bijdrage vast en nemen een abonnement op „Militia Christi“.

Belangrijke literatuur

- 1 Prof. dr. G. J. Heering, De zondeval van het christendom. 4de herziene druk f 8,90
- 2 Prof. mr. B. V. A. Röling, Over oorlog en vrede, 2de druk f 4,50
- 3 Dr. J. J. Buskes, prof. dr. J. de Graaf, Kerk en Vrede in het tijdperk van de balans der verschrikking f 0,50
- 4 Prof. dr. H. J. Heering, Kernvragen der kernbewapening f 1,65
- 5 Dr. Kr. Strijd, prof. dr. J. de Graaf, Wederwoord op wederwoord f 1,50
- 6 Vier stemmen over vrede: prof. dr. C. L. Patijn, prof. dr. G. C. van Niftrik, R. R. Eybersen, H. van der Wusten f 0,60
- 7 Pugwash-comité, Nota over kernbewapening f 0,25
- 8 Geweldloze weerbaarheid, Carillon nr. 39 f 1,95
- 9 Martin Luther King, Rosa stond niet op f 4,90; Brief uit de gevangenis f 0,50; Wandelt in de liefde f 8,90; Waarom wij niet langer kunnen wachten f 5,50
Dr. J. J. Buskes, M. L. King f 3,50
- 10 Bé Ruys, Nieuwe oriëntatie, Stemmen uit de kerk in de DDR f 5,90
- 11 Wet gewetensbezwaren militaire dienst f 0,25
- 12 Vrede en Verzoening, Bundel Kerk en Vrede, Doopsgezinde Vredesgroep, Quakers enz. f 0,50
- 13 Informatie-bulletin Cuba (en Zuid-Amerika), jaarabonnement f 2,50
- 14 Dr. Kr. Strijd, 52 vragen over oorlog en vrede, Carillon-pocket (verschijnt jan. '66) f 1,95

Militia Christi

is ons tweemaal per maand verschijnend blad.

Hierin wordt getracht een verantwoorde voorlichting te geven over de vragen en problemen (theologische, ethische, politieke, enz.) van oorlog en vrede.

Door een abonnement blijft u op de hoogte.

Jaarabonnement f 8,90 (voor studerende f 4,50). Kwartaal-proefabonnement f 2,25.

Betalingen op giro 850785 De Tijdstroom, Lochem.

*Dan zullen zij hun zwaarden tot ploegscharen omsmeden
en hun speren tot snoeimessen;
geen volk zal tegen een ander volk het zwaard opheffen
en zij zullen de oorlog niet meer leren.
(Micha 4 : 3)*

Dit beeld staat voor het gebouw van de
Verenigde Naties in New York.